

ÀGORA
CULTURAL

Època IV • Núm. 29 • desembre 2016

ÀGORA

LA TRONA

Recordar i entendre el passat, viure i deixar traça del present i projectar-nos en el futur del món de la cultura a Andorra i entorn, és la voluntat de la petita i insignificant revista Àgora Cultural.

I per això homenatgem l'Albert i la Jacqueline Puigoriol, tan importants com desconeguts, així com William Danjon, polifacètic i rara avis, que encarnava ell sol millor que ningú que som cultura. I recordar la Montserrat Palau i Martí en el centenari del seu naixement.

I reconeixem Andreu Cardona i Altimir per mantenir viva la tradició dels fallaires d'Andorra; Casimir Arajol i Farràs per impulsar, recuperar, mantenir, col·leccionar, buscar i divulgar la cultura andorrana; els 50 membres de la comunitat salesiana del Col·legi Sant Ermengol, per la seva labor educativa entre els cursos 1966-67 i 2015-16; i l'Àngels Mach i Buch i l'Antoni Pol i Solé per posar el coneixement científic a l'abast de tothom, fomentar el debat i connectar actors i entitats dins i fora del país.

I presentem el poemari amb els darrers premis Martí i Pol i el Dia mundial de la poesia.

I donem la benvinguda a Àgora Cultural a les associacions Coral Casamanya i ICOM. I diem adéu a Musicàlia i Promodansa, que han deixat d'existir.

I en aquest anar d'uns i venir d'altres, volem tenir un record molt especial per a la Lourdes López i Montanya, a la qual enyorarem sempre.

Associació Fallaires d'Andorra la Vella (AFAV)
Amics dels Orgues de les Valls d'Andorra (AOVA)
Associació Andorrana del Còmic, l'Animació i la Il·lustració (L'ARCA)
Associació de Meteorologia d'Andorra i Ciències de l'Atmosfera (Amaca)
Associació de Músics d'Andorra (ASMA)
Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA)
Associació Grup de Creació - La Xarranca (AGCLX)
Associació Musical i d'Amics de Mozart (AMAM)
Associació per la Defensa de la Natura (ADN)
Associació Sociocultural Averroes (ASA)
Centre de la Cultura Catalana (CCC)
Cercle de les Arts i de les Lletres (CALL)
Cineclub de les Valls (CV)
Coral Casamanya (CC)
Esbart Santa Anna (ESA)
Federació Andorrana de Fotografia (FAF)
Grup d'Amics de les Matemàtiques d'Andorra (Gamma)
Grup de Folklore 'Casa de Portugal' (GFCP)
ICOM- Andorra
Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella (Imcav)
Orfeo Andorrà (OA)
Societat Andorrana de Ciències (SAC)
Velles Cases Andorranes (VCA)

Portada i contraportada:

Estructura a partir del quadre Composició en vermell, blau i groc de Piet Mondrian. Dia de la Cultura 2016 amb premis Àgora Cultural 2015 i Albert Puigoriol, William Danjon i Montserrat Palau i Martí, i la litografia de Sant Jordi 2016, obra de Neus Mola.

Amb el suport de:

Agraïments a:

Daniel Areny i Rossell, Òscar Sánchez i Cazorla, membres de la Coral SAAS Qui Canta?, membres de la Coral Rocafort, membres de la Coral Petits Cantaires Laureadians, Albert Roig, Antoni Ubach, Miquel Calsina, Pere Cavero, Noemí Rodríguez, Núria Alaïà, Eva Arasa, Eloi Pérez, Lara Tena, Glòria Babot, Jordi Gendra, David Sanz, Philippe Lavaill, Sergi Mas, Jordi Pasques, Jean-Marc Printz, Andrés Luengo, Badi Daemi, Carles Torralba, Josep Carles Laínez, Esther Jover, Teresa Ventura, Domènec Montané, Neus Mola, Alfons Codina, llibreria La Puça, Galeria d'Art Pilar Riberaygua, Biblioteca Pública del Govern, Biblioteca Nacional, Govern d'Andorra, Consell General, Arxiu Històric de Girona, Arxiu Comarcal de Puigcerdà, Arxiu Nacional d'Andorra, Comú d'Andorra la Vella.

Fotografies de:

Arxiu Col·legi Sant Ermengol, família Cardona, família Arajol, família Pol, família Mach, Eduard Comellas - Consell General, Teresa Ventura, Joan Burgués i Martisella, Cercle de les Arts i de les Lletres, Tony Lara, Màximus, ANA, Comú d'Encamp, Jean-Marc Printz, Servei de premsa UCE, Grup de folklore 'Casa de Portugal', AMB, APS.

Aquesta publicació resta oberta a tots els suggeriments i col·laboracions (mitjançant opinions, articles o d'altres formes) de tots els seus lectors. Actua com a consell de redacció de la revista ÀGORA, Àgora Cultural. Podeu enviar els vostres escrits degudament signats a la seu social de l'entitat, per correu:

Centre cultural la Llacuna, carrer Mossèn Cinto Verdaguier, 4. AD500 - Andorra la Vella sac@andorra.ad

© Àgora Cultural

© dels seus autors els escrits, dissenys, imatges i fotografies

Consell de redacció: Àgora Cultural
Secretariat 2016: Fallaires d'Andorra la Vella
Coordinació: Societat Andorrana de Ciències
Disseny i maquetació: Ara Disseny® (ADEMG)
Impressió: Impremta Envalira

DL: AND.714-2003

Sumari

- 3** Dia de la Cultura. Manifest Cultural Fallaires d'Andorra la Vella, secretariat Àgora Cultural 2016 Parlaments del síndic general Vicenç Mateu i Zamora i de la ministra de Cultura Olga Gelabert i Fàbrega
- 5** Premis Àgora Cultural 2015
Andreu Cardona i Altimir
Parlament d'Albert Roig i Loscertales
Biografia i fotos
- 7** **Casimir Arajol i Farràs**
Parlament d'Antoni Ubach i Mortés
Biografia i fotos
- 9** **Als 50 membres de la Comunitat Salesiana del Col·legi Sant Ermengol**
Parlament de Miquel Calsina i Gordi
Agraïment de Xavier Brines i Sociés
L'Andorra Salesiana
- 12** **Antoni Pol i Solé**
Parlament de Pere Cavero i Muñoz
Biografia, fotos, agraïment
- 14** **Àngels Mach i Buch**
Biografia, fotos, agraïment
- 16** **Homenatge a William Danjon i Dieudonné**
Biografia, fotografies i documents
Articles:
William Danjon
Antoni Ubach i Mortés
Jordi Pasques i Canut
Jean-Marc Printz
Andrés Luengo i López
Badi Daemi
Carles Torralba i Massip
- 21** **Homenatge a Albert Puigoriol i Lladó i la seva esposa Jacqueline Gimet i Soubso**
Biografia, llibres i postals
Articles:
Sergi Mas i Balaguer
Josep Carles Laínez
Esther Jover i Martín
Antoni Pol i Solé
- 26** **Recordant a Montserrat Palau i Martí**
Articles:
Andrés Luengo i López
Teresa Ventura i Guasch
Sergi Mas i Balaguer
Llibres, revistes i fotografies
- 30** Joves artistes
Domènec Montané i Massard
Biografia i obra
- 32** Poemari
Dia de la Poesia Encamp 2016
Premis 19è Concurs de poesia Martí i Pol 2016
- 35** Enticultura
La Massana Poètica
20 anys del Grup de Folklore 'Casa de Portugal'
- 36** Retalls
Presentació de la revista Àgora Cultural núm. 28
Canvi de secretariat
Presentació del gravat de Sant Jordi 2016
A propòsit del gravat 2016, per Neus Mola
Diada Sant Jordi 2016
- 38** Papyrus
Publicacions de no ficció any 2015, per llibreria La Puça
Publicacions de les entitats
- 39** L'Odissea Cultural

DIA DE LA CULTURA 2016

Els diplomes i les escultures amb motius alegòrics de les falles, obra de Philippe Lavail

Santí Sánchez i Canals, president de Fallaires d'Andorra la Vella, secretariat Àgora Cultural 2016

Manifest Cultural 2016

La jornada que avui celebrem, en pro del reconeixement a la tasca dels que representem totes i cadascuna de les manifestacions culturals d'Andorra, té enguany una significació especial per a la cultura d'aquest país i, per extensió, de la cultura pirinenca de la qual formem part. És especial perquè una de les manifestacions culturals on persisteixen tots els valors d'aquest caràcter tan particular que tenim la gent del Pirineu ha estat inclosa dins la llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat de la Unesco. El mèrit d'aconseguir-ho ha estat haver sabut englobar en una de sola moltes comunitats, més enllà de fronteres o delimitacions administratives, fent bo el nostre lema, *Virtus Unita Fortior*, i el treball fet al llarg dels anys per recuperar i conservar una tradició i un patrimoni de la cultura popular que representa una manera de ser.

Però aquest reconeixement internacional assolit per la festa de les falles ho és també de tota la cultura del país i de la seva gent. No és un èxit d'un únic grup de persones sinó que és un èxit extensiu a totes les entitats, associacions i col·lectius que dia a dia treballem des del món de la cultura i aportem el nostre gra de sorra per fer una societat més justa.

Enguany, també, la cultura del país tindrà un ressò amplificat gràcies a la capitalitat cultural d'Andorra la Vella en la comunitat iberoamericana. És un bon moment per mostrar-nos i per posar en valor que la cultura també és una eina de projecció turística.

L'acte que avui ens aplega és, i ha de ser, un acte de celebració, un dia per posar de manifest que la nostra cultura és viva, és forta i que no defalleix ni defallirà mai, com ho demostra la quantitat de col·lectius organitzats que es manifesten culturalment.

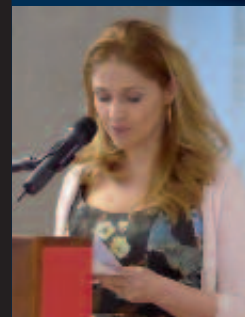
Però al costat de la celebració també ha d'haver-hi l'espai per a la crítica, així com també per a l'autocrítica. Les polítiques culturals que un govern aplica defineixen el model de societat que vol per al seu país. Invertir en cultura, doncs, és invertir en el futur d'aquest país i en la seva gent, i en la construcció d'un model de societat basat en uns determinats valors socials i cívics que defuig els criteris purament economicistes. No ens cansarem mai de dir que cultura és identitat, cohesió, diversitat, preservació del patrimoni, creativitat..., ens fa intel·lectualment més rics i construeix societats més democràtiques.

Tots nosaltres, els que avui estem aquí representant d'una manera o una altra les diferents manifestacions culturals del país, sabem que per assolir-ho ens calen polítiques públiques culturals ben definides i amb els objectius clars, i ens falta la suficient dotació pressupostària per poder dur-les a terme.

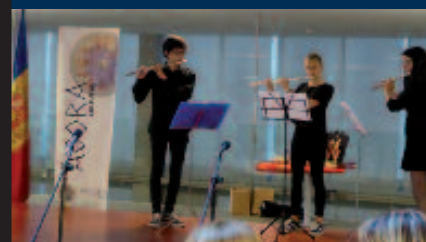
Però primer de tot fa falta creure-hi. Sense aquest pas previ poques polítiques culturals es faran. I per aquest motiu, conscients de la responsabilitat que tenim, no ens estarem d'estendre la mà des del món cultural a les institucions per avançar plegats en la seva construcció.

Però quan diem creure-hi també ens referim a la societat en general. Com a ciutadans d'aquest país ens hem de fer nostres totes aquelles expressions culturals que ens defineixen com a poble. Perquè la cultura neix, creix i es desenvolupa des de les persones, des de les comunitats que evolucionen al voltant d'uns costums, tradicions i una història que la fan més rica.

Com a entitats o associacions culturals, es fa necessària una tasca de pedagogia per tal de difondre i ensenyar allò que ha fet créixer aquest país amb totes les seves particularitats. L'objectiu no pot ser sinó saber d'on venim, el sentit del nostre esdevenir, i que les generacions futures creixin amb aquells valors que els nostres padrins ens han transmès, ja que és així que les societats es forgen i és així com la identitat de tots els andorrans ha crescut i s'ha fet més forta i cohesionada.

Noemí Rodríguez presentant l'acte

Trio de flautes de l'Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella. Eloi Pérez, Lara Tena, Glòria Babot

Parlament del Síndic General Vicenç Mateu i Zamora

Distingides autoritats,
Senyores i senyors,

Permetin-me que, abans de la cloenda musical de l'acte, els adreci unes breus paraules per felicitar els premiats, però sobretot per agrair-los llur tasca al servei de la cultura –llur tasca, en definitiva, al servei del país.

Aquest any els premis que concedeix la plataforma d'entitats Àgora Cultural han reconegut perfils molt diferents i que, en canvi, tenen una cosa en comú: són tots ells persones o col·lectius de persones amb esperit cívic, que entenen que el país és alguna cosa més que una suma d'individus i han dedicat i dediquen part del seu temps i esforços a teixir vincles que ens cohesionen com a societat.

Avui tenim encara molt present la declaració per part de la Unesco de les falles del Pirineu com a patrimoni immaterial de la humanitat. La tasca de recuperació d'aquesta tradició hauria estat molt més difícil sense persones com l'Andreu Cardona, que va mantenir viva la flama i va seguir cremant falles com havia fet des de ben petit, encara que la festa hagués perdut la seva popularitat. La perseverança en la tradició, el fet de seguir cremant falles per a les persones que anaven al Càmping Valira la nit de Sant Joan, va evitar que es perdés la festa. Andreu Cardona ha transmès els seus coneixements de cultura popular, l'art de fer falles, als més joves, i ha contribuït també a la recerca a l'entorn d'aquesta tradició. Moltes gràcies.

En Casimir Arajol també ha contribuït amb les seves memòries a la recuperació de la tradició fallaire, si bé l'Àgora Cultural ha decidit premiar-lo per altres motius, sobretot per la seva implicació i participació en la vida cultural des de diferents àmbits. No podria tornar a glossar tots els mèrits que ha llistat Antoni Ubach perquè segur que em descuidaria alguna cosa. Gràcies a tu també, Casí.

Parlament de la ministra de Cultura Olga Gelabert i Fàbrega

Distingides autoritats, senyores i senyors, amigues i amics,

Un any més ens hem reunit aquí per retre homenatge a unes persones importants, que han estat decisives en l'àmbit de la seva actuació i que s'han distingit per dedicar gran part de la seva vida, de manera constant i incansable, a enriquir-nos, a nosaltres i al nostre país, amb les seves aportacions. M'agradaria ressaltar el que avui refermem aquí: l'agraïment públic i el just homenatge al seu treball, com a fruit de la seva constància i el seu convenciment en el que feien i encara fan.

Diu l'escriptora basca Luisa Etxenike que la cultura no és una activitat de temps lliure, sinó una activitat que ens fa lliures tot el temps (traducció literal, com veïeu). Així com un quadre ens pot emocionar i una cançó ens pot commoure, també un llibre ens pot rescatar i una obra de teatre ens pot canviar la vida. La cultura com a bé social, que ens brinda el benestar individual i col·lectiu més saludable, no és una frivolidat ni un luxe, és nutrició intel·lectual i els qui som aquí tenim molt clar que fomentar la cultura és invertir en salut i en futur.

Agraeixo a Àgora Cultural el seu interès per commemorar el Dia de la Cultura. Les entitats i associacions que la constitueixen són un exemple d'unitat que hauria de servir d'exemple a les persones que encapçalem les institucions públiques dedicades a la cultura. Ja vaig dir l'any passat en aquest mateix escenari, i ho torno a repetir avui, que l'exemple d'unitat d'Àgora Cultural ens hauria d'estimular a les administracions per unificar, mancomunar, agrupar i, en conseqüència, optimitzar activitats, recursos i esforços. Al món de la cultura hi ha molta feina per fer encara en aquest sentit. Amb la definició d'una política cultural conjunta, nacional, podríem fer front amb més rigor i més eficàcia, sense necessitat de més recursos, als reptes que ens planteja no tan sols la situació econòmica, sinó sobretot les noves tendències i manifestacions que ens situarien culturalment en un lloc més preminent del nostre entorn.

M'afegeixo, per acabar, a l'homenatge de les persones que han esperonat la vida cultural i associativa andorrana per fer perdurar el seu treball incansable i generós.

Per molts anys i moltes gràcies.

En qualsevol cas, dels premiats n'aprenem una cosa: tan important és la producció cultural, en qualsevol de les seves manifestacions, com la seva transmissió. I si algú ha excel·lit en aquest país en la tasca de transmissió de coneixements, però també de valors com l'esforç o la solidaritat, és la comunitat salesiana al capdavant del Col·legi Sant Ermengol. Aquí mateix, en aquest acte, en tenim alguns testimonis: el Marc, l'Helena, la Neus, el Miquel, l'Antoni, la Mònica o la Noemí. Gràcies novament, i felicitats per aquest mig segle dedicat a l'educació de milers d'andorrans.

Sé que aquesta ha estat una nit de sorpreses i que ni l'Àngels Mach ni l'Antoni Pol no s'esperaven el reconeixement de la resta d'entitats que formen l'Àgora Cultural. Ells porten anys al capdavant de la Societat Andorrana de Ciències, empenyent de forma discreta i alhora persistent, fomentant la

recerca i l'intercanvi de coneixements, donant suport a d'altres entitats, generant debat. No podia acabar de millor manera aquesta celebració del Dia de la Cultura que amb un premi a dues persones que es pot ben dir que, fora de les més estrictes obligacions, viuen per la cultura. Moltes gràcies, també, a tots dos.

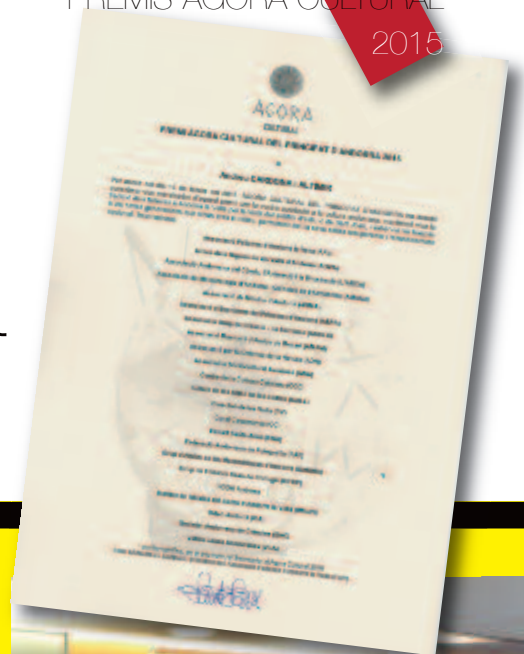
Són moltes les definicions de cultura. M'agrada aquella que diu que la cultura és allò que queda quan hem oblidat tot el que prèviament havíem après. La cultura és, doncs, potser, allò que resta, allò que poc a poc va fent pòsit, allò que arribem a ser.

A tots els premiats i també a totes les associacions de l'Àgora Cultural us encoratjo a no defallir, malgrat les dificultats que pugueu trobar, perquè la vostra feina té un valor avui i té un valor, sens dubte, per a les generacions dels andorrans a venir.

Moltes gràcies i bona nit.

Andreu Cardona i Altimir

Noemí Rodríguez, Mònica Bonell, Andreu Cardona,
Claude Benet, president de Velles Cases Andorranes, i
Albert Roig, fallaire major 2016

Per **Albert Roig** i **Loscertales**

Quan des de l'Associació de Fallaires d'Andorra la Vella vam iniciar el projecte de recerca històrica per tal de situar en el temps la tradició de la cremada de falles, era ineludible que havíem de passar per la memòria històrica dels nostres padrins. Un d'ells, l'Andreu Cardona i Altimir de cal Callaueta del barri del Puial d'Andorra la Vella, té per a tots nosaltres una especial significació.

Ell, tal com acabo d'esmentar, és del barri del Puial i a la seva placeta encenien les falles que després rodaven fins al Cap de la Call. De la placeta del Puial sortim nosaltres, els Fallaires d'Andorra la Vella, cada 23 de juny a la nit a rodar les falles pels carrers del barri antic.

L'Andreu, quan era petit, anava a buscar l'escorça dels beços per fer les falles "aquí dalt als Serradells"; diu que n'agafaven tanta com podien perquè "com més grossa era la falla, més durava". I allà anem nosaltres el tercer cap de setmana de juny a treure l'escorça del beç per fer les falles tradicionals amb les quals després s'estrenaran els joves que fan el ritual del bateig de foc a la mateixa placeta del Puial, abans de començar el recorregut.

I gràcies a l'Andreu també va perdurar la tradició en els difícils anys 60, quan la cremada de falles va desaparèixer, conseqüència del context que es va viure en la segona meitat del segle xx al nostre país, on un nou ordre econòmic s'ho va menjar tot, principalment el patrimoni cultural. Ell, però,

va continuar cremant en la intimitat del seu càmping, el Càmping Valira, on acollia falles i foguera la nit de Sant Joan per a gaudi de tots aquells que s'hi estaven. Transmetia així als turistes part de les nostres tradicions i donava a conèixer la nostra identitat.

Els records de l'Andreu també ens han traslladat al trèmol plantat al mig de la placeta, "un trèmol cedit per cal Petit de Sansa" que tallaven i portaven a coll des de la Roureda de Sansa. Amb ell feien la foguera: als peus hi apilaven llenya i de l'arbre hi penjaven els estris vells que els veïns

tenien a casa i dels quals es desfeien aquella nit, la nit de Sant Joan, la nit que el foc foragita els mals esperits de casa i regenera l'ànima. Una plantada de trèmol que encara no hem recuperat, però que, no ho dubtis Andreu, algun dia ho farem.

Gràcies a ell i als padrins que com ell ens han aportat el seu testimoni avui sabem una mica més de la història del nostre patrimoni cultural. Així, doncs, recollim el seu llegat i el fem nostre perquè, amb l'adaptació als nous temps, aquest perduri en les generacions futures. Andreu, moltes gràcies.

Andreu Cardona amb la seva família

Biografia

Va néixer el 18 de febrer de 1935 a casa Callaueta del barri del Puial d'Andorra la Vella.

Va estudiar a l'Escola francesa d'Andorra la Vella i es va casar el 1960 amb la Maria Costa, vinguda de la Vansa, a qui va conèixer en una de les seves aficions, el ball, i amb qui va tenir dos fills: l'Esther i l'Andreu.

Gran amant de la muntanya, dins les seves aficions s'hi troben la pesca, els bolets i, sobretot, l'esquí; en va ser un destacat practicant fins al punt de rebre la possibilitat de marxar fora del Principat per dedicar-s'hi plenament. Malauradament, en una Andorra molt diferent a l'actual, la família requeria de la seva ajuda per poder desenvolupar l'activitat a què es dedicava, la pagesia i la ramaderia.

Des de ben petit, va participar de les tradicions i els costums d'Andorra. Ballador del Contrapàs i un d'aquells joves que la nit de Sant Joan feien giravoltar les seves falles elaborades amb escorça de bedoll.

L'any 1969 va obrir el Càmping Valira, on, quan els canvis socials i polítics del país van fer que les expressions culturals andorranes es veiessin afectades –i, entre elles, la cremada de falles, que va patir un període, des de 1960 a 1987, en què es va deixar de fer–, va saber mantenir aquesta festa de forma privada als visitants del càmping, i va preservar i ensenyar una tradició pirinenca a gent vinguda de fora del Principat. L'atzar va voler que la nit de Sant Joan del 1982 naixés la seva néta, fet que va poder celebrar amb allò que va viure des de petit.

L'any 2014 va participar activament en el projecte de recerca de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella. El seu testimoni, així com el de la resta d'antics fallaires de meitat del segle XX, va permetre conèixer els orígens d'aquesta tradició. Les seves vivències han permès traslladar-nos molt més enllà de les falles i han servit per transmetre el significat de la nit Sant Joan al seu barri, el Puial.

Dins aquest mateix projecte, juntament amb un altre antic fallaire, el Marcel·lí Roca, va participar en el taller de falles tradicionals per mostrar als joves de l'associació com les elaboraven antigament. Un moment que va simbolitzar la importància del seu testimoni pel que fa a la transmissió de les tradicions i la cultura del nostre país.

Casimir Arajol i Farràs

Antoni Ubach,
Casi Arajol i
Olga Gelabert

El Casi participà de la moguda d'Andorra amb els nostres amics de les ràdios, l'Ocell de Foc, les excursions amb jeep, l'esquí, el Sindicat d'Iniciativa, obra del teu pare, i totes aquelles activitats que van fer que l'Andorra dels anys 70 fos una festa.

El Casi funcionari amb la colla del Marc, de l'Elidà, del Pere, del Luí, del Josep, que quan vaig tornar a Andorra a mitjan anys seixanta em vàreu acollir i em vàreu explicar Andorra. Cosa que us agrairé tota la meua vida.

El temps passa i els esdeveniments ens fan agafar gruix, i la superfície passa a volum i tenim el Casi polièdric.

La mort de la Carmina el 1973, crisi per al Casi, però també la primera crisi de la nova Andorra, conseqüència de la crisi mundial provocada pel preu del petroli.

El Casi fotògraf, i això té a veure amb el que he dit abans de l'antropòleg; si analitzem bé l'obra fotogràfica del Casi, és una obra d'antropòleg per les fotos de les persones i d'amant de la natura (el *paganus* romà) quant a les seves fotos dels paisatges, de les plantes, de les flors i dels animals.

El Casi epicúric, com deia avui a algú que és en aquesta sala, ha apreciat sempre els *petits plaisirs*, el Casi ha viscut i viu amb els *petits plaisirs*, però també amb *des grands plaisirs*. Et desitjo, Casi, que això continuï molts anys, vigilant mentrestant que no s'acabi com la Grande Bouffe.

El Casi avi, i que els seus néts el facin aviat besavi.

El Casi de la Fira d'Andorra, trobant cada any un tema.

El Casi de la nadala i de l'agenda per als seus amics.

El Casi col·leccionador, amant de les arts, també m'ha presentat el Perico Pastor. Amb una col·lecció d'encluses extraordinària.

Casi, per què he agafat la geometria com a suport de la teva glossa?

A causa de la càbala, perquè la teua vida al fons pot tenir una lectura cabalística on queda molt secret, i al fons només he parlat de la part visible de la teua vida, la part més important queda immersa i secreta, i així ha de ser.

També perquè a partir de la geometria lineal es pot crear una arabesca, línia imaginària que en una obra artística uneix els diversos punts vitals de la composició i perquè el dia que a Mschatta comença a brillar en la pedra les geometries de les arabesques, comença a dibuixar les línies de llum sobre la pedra que tenim a casa nostra al Prat, i al Pui des del final de neolític.

Per Antoni Ubach i Mortés

Per fer la glossa del Casi Arajol utilitzaré la geometria: començarem per la línia, continuarem amb el Casi polifacètic (és un adjectiu que no té substantiu) i acabarem quan el Casi agafa gruix amb un volum: el poliedre.

La primera línia és continua, va d'Andorra a Ax-les-Thermes i acaba a la Seu. El Casi neix a Andorra durant la dècada dels 30, l'any 1938, durant la Guerra Civil espanyola. La família Arajol (el pare, la mare, el Casi i la Carmen) van viure a Ax-les-Thermes, on el Sr. Arajol pare condueix l'autocar d'Ax a Tolosa. Per donar una mica d'emoció: Casi, recorda't de la música del clàxon de l'autocar que el teu pare tocava quan l'esperaven a Savignac. Aquesta línia? s'acaba als *hermanos* de la Seu d'Urgell. En efecte, com molts andorrans, el Casi tenia un peu a Andorra (pel pare) i un peu a la Seu (per la mare).

Mai no parlarem prou de l'osmosi fantàstica que existeix entre la Seu i Andorra. L'estada als *hermanos* és curta (un any) i després la línia es trenca cap a Barcelona. Del 1942 (any important perquè és l'any en què vaig néixer) fins a final dels anys 40 el Casi estudia a La Salle de Bonanova, on té de condeixeble, i continuarà sent-ho a la universitat, el Sr. Alsina, fomentador de la Cooperativa de Guissona i que el Casi, com a bon amic dels seus amics, em va presentar al seu dia.

Als anys 50 la línia es torna a estroncar cap a Saragossa, on el Casi fa els estudis de veterinari, que són importants, però no els més importants. El més important de Saragossa és la Carmina, que esdevindrà la seva esposa.

Aquí s'acaba la línia, i amb el retorn del Casi a Andorra comença la segona figura geomètrica, que passa de la línia a la superfície. Parlem del Casi polifacètic. És la dècada dels 60. El Casi marit i pare, casament amb la Carmina, i dos filles, la Pilar i l'Eva.

El Casi veterinari, amb un coneixement de les bèsties i dels homes que em deixava sempre bocabadat. Casi, ets per mi el millor antropòleg de la societat andorrana dels anys 60 i 70, però el més important és que, com Monsieur Jourdain, feies d'antropòleg sense saber-ho.

Casi Arajol agraint el premi, amb Noemí Rodríguez, Antoni Ubach i Olga Gelabert

Casi Arajol rebent l'escultura d'Àgora Cultural de la ministra encarregada de la Cultura Olga Gelabert

Casi amb el seu gos Rin el 1933

La Carme i el Casi vestits pel contrapàs el 1943

Josep Duró i Casi a la plaça de braus a Escaldes, 1962

Casi entre la seva germana
Carme i Sergi Mas, 2016

Rebent el
documental de les
falles en el
repartiment de la
flama la revetlla
de Sant Joan el
2015

Casi a Incles el 1974.
Foto: Antoni Vidal

Casi a la tumba de Tutankamon el 1991

Impartint un a conferència a la Biblioteca Nacional

Fotografia de Tino Soriano per la revista
Pyrénées Magazine

Amb les seves filles i gendres

Brindant amb el copríncep
francès François Hollande el
13 de juny del 2014

Biografia

Processó de
Setmana
Santa anys
1950-1960

Casi Arajol
fotografiat pel
Pep Agualeles

Amb el seus nets

Va néixer el 14 de juny de 1933 a Andorra la Vella, a la casa Cisco de Sans.

Va estudiar a La Salle de la Seu d'Urgell. Va cursar el batxillerat a La Salle de la Bonanova (Barcelona) i veterinària a la Universitat de Saragossa. Allí va conèixer la que seria la seva esposa, Carmina Sánchez, també veterinària. Es van casar el 1964 i van tenir dues filles: la Pilar i l'Eva.

El 1962 va ser nomenat veterinari del Consell General i des del 1965 compaginava aquesta feina amb la secretaria de la Junta d'Agricultura.

Entre el 1980 i el 1984 va ser director del ministeri d'Agricultura i posteriorment director de Medi Ambient, amb l'encàrrec de preparar el futur ministeri de Medi Ambient.

Els anys 1990 i 1991 el van nomenar cap de protocol del Govern, introductor d'ambaixadors i conseller de l'ambaixada d'Andorra al Vaticà.

Tot i estar jubilat continua col·laborant amb el ministeri d'Agricultura en l'organització de la Fira concurs de bestiar.

Ha rebut La Encomienda d'Isabel la Catòlica de mans del rei d'Espanya i ha estat nomenat *Chevalier de la Croix du mérite* pel copríncep francès Jacques Chirac.

Home culte i inquiet, gran gurmet i col·leccionista de gran varietat de objectes: mussols, encluses, bastons, pintures... i sobretot de llibres que parlen d'Andorra.

Aficionat a l'esquí, al muntanyisme, a viatjar i a la fotografia, els anys 60 va ser cofundador de l'Associació Fotogràfica i Cinematogràfica Amateur d'Andorra i el 1983, de la Societat Andorrana de Ciències. Amb el també veterinari Joan Alay (en pau descansi) van crear el Concurs de gossos d'atura de Canillo.

Actualment forma part de nombroses associacions, com ara:

- Associació de Caça i Pesca
- Esquí Club d'Andorra
- Sindicat d'Iniciativa Rotary Club
- Societat Andorrana de Ciències
- ...

Xavier Brines, el darrer director, rebent el premi en nom dels salesians de mans del síndic general Vicenç Mateu

Per Miquel Calsina i Gordi

Als 50 membres de la Comunitat Salesiana del Col·legi Sant Ermengol

Vista general del Col·legi Sant Ermengol als anys 1970

1965-1966. El Bisbe Iglesias Navarri visitant les obres

Finals 1960- principis 1970, excursió amb Clípol amb P. Oliveras

Quan em varen trucar per demanar-me si accedia a fer aquesta petita presentació del premi Àgora als pares salesians del Col·legi Sant Ermengol vaig estar una bona estona dubtant. Pensava que no era la persona més adequada per fer-ho, ja que normalment *disparo* contra tot aquell que es belluga. No és que sigui massa, diguéssim, políticament correcte. Avui dispararé, doncs, també una miqueta; si no, no seria jo mateix. Això sí, amb tot el *carinyo* i el respecte del món.

enguany farà 50 anys de la inauguració del Col·legi de Sant Ermengol. El 3 d'octubre del 1966, setanta nens (9 interns, 51 migpensionistes i 10 externs) estrenàvem les aules de l'escola, coincidint amb l'arribada dels pares salesians a Andorra per dirigir-la. Pocs? Sí, però és el que hi havia aleshores, molt pocs habitants i menys estudiants. Posteriorment va anar creixent l'escola fins a arribar al que ara mateix és: un exemple per a tothom i un exemple del nostre país.

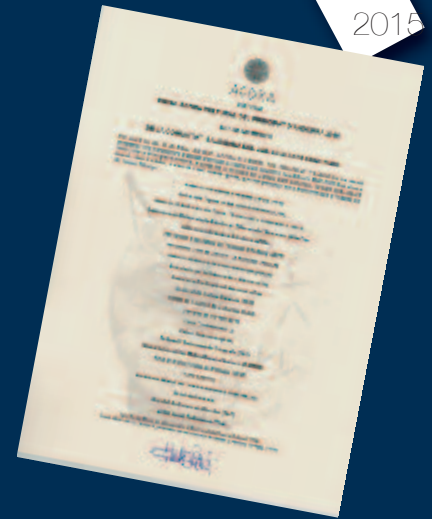
No va ser un inici fàcil per a ningú, tot era nou, no eren uns temps massa fàcils, ningú no es coneixia pràcticament... El sistema escolar tampoc no estava gaire clar ni ben definit... Anàvem tots plegats una mica perduts i sobre la marxa.

Crec recordar que el curs va començar més tard del normal, segurament pels acabaments de construcció de l'escola; penso que també teníem algun problema, si mal no ho recordo, amb l'electricitat, però no n'estic del tot segur. El que sí recordo molt bé és que per recuperar el temps perdut sortíem de l'escola cada dia a les vuit del vespre i els dissabtes a dos quarts de vuit, després de passar per missa, evidentment (o un simulacre de missa).

La majoria d'alumnes ens vàrem conèixer a l'escola, no havíem coincidit mai. Jo almenys no coneixia ningú i amb prou feines parlava el castellà, ja que provenia de l'Escola francesa. I els capellans no m'ajudaven gaire, més aviat em renyaven.

Els alumnes no veníem precisament d'escoles eclesiàstiques i a molts se'ns va fer molt estrany aquest tipus d'ensenyança, per dir-ho d'alguna manera: el model dels capellans, en aquest cas dels salesians...

Em va sobtar molt aleshores la distinció que es feia entre els andorrans i els fills de pares espanyols (com se'ls anomenava aleshores), més que res per una assignatura que ens

impartien, anomenada FEN (*Formación del espíritu nacional*) impartida a Andorra per un salesià ja amb uns quants anys. L'ensenyança era aleshores totalment espanyola. Recordo també que fins i tot havíem de fer els exàmens a la Seu d'Urgell (fins a 5è curs de batxillerat). L'hivern aleshores era bastant més dur que ara i molts cops els clípol no podien pujar a l'escola, amb la qual cosa pujàvem caminant. Ara no, quan neva molt tanquen l'escola. Eren altres temps.

I ara es quan entro a disparar una mica: la relació alumnes-salesians no era precisament el que es pot anomenar del tot *perfecta*. Repeteixo que eren uns altres temps i que no vull culpar ningú.

Però el sistema d'ensenyament era bastant dur, una mica a cop de bastó, o per ser més clar, a cop de campana de ferro i al cap. Tots els problemes s'arreglaven amb un càstig i alguna castanya al *crostró*. I aleshores no podies dir res a casa, si no en rebies una altra.

Eren uns altres temps... Ara els que reben les clatellades són mes aviat els professors.

La part eclesiàstica hi era massa present, fins i tot excessiva, i això mai no és bo, ja que fa que ho rebutgis. Recordo que fins i tot m'havien castigat per dir que no havia anat a missa diumenge (aleshores ja no podia callar ni mentir). El mes de Maria es feia molt llarg i *cansino*, les jornades de reflexió (no recordo ara mateix com s'anomenaven) es feien molt pesades i avorrides... A vegades semblava més un convent o un centre de clausura que no una escola.

Potser aleshores funcionava igual a tot arreu? Bé, deixant de banda els temes negatius, he de dir que tinc el plaer i l'honor de formar part de la primera promoció que va sortir de l'escola, que va anar creixent amb l'escola mateix i amb els capellans. Penso que va ser una bona promoció. Ara tenim advocats, metges, banquers, professors... i algun *torracollons* com jo mateix.

L'escola va anar augmentant els cursos a mesura que nosaltres hi anàvem passant i creixent.

Els dos darrers cursos, si no recordo malament, van començar a canviar una mica les coses amb l'arribada d'unes quantes noies. Fins aleshores

P. Varela i un grup d'alumnes els anys 1966-69

Xavier Brines agraint el premi Àgora Cultural, amb Noemí Rodríguez, Miquel Calsina, Vicenç Mateu, i Santi Sánchez

Mascaró, Oliveras, Joan i Josep, Mn. Benigne Marquès, i mestres

Els PP: Oliveras, Mascaró, Joan, Infante i mestres A. Morell, E. Amigó, Angelines, amb alumnes de 1969-1970

Agraïment en nom de la Congregació Salesiana

Per **Xavier Brines i Socies**

M. I. Sr. Síndic, molt il·lustres autoritats, senyores i senyors vull expressar el meu agraïment a Àgora Cultural, en la qual conflueixen tantes associacions culturals, per aquesta distinció a la congregació salesiana que ha gestionat i dirigit el Col·legi Sant Ermengol des de la seva fundació. Ho faig en nom de la congregació salesiana i també del Col·legi Sant Ermengol. Alhora aprofito per felicitar les institucions, grups i associacions per totes les iniciatives culturals que està duent a terme.

Reunió del Patronat Rector, 1974-1980

sempre havia estat un col·legi exclusivament masculí. Aquest canvi penso que el varen portar molt bé els salesians, tampoc no devia ser fàcil per a ells. Aquesta arribada de noies va ser, m'imagino, per facilitar la tasca als professors, que havien d'anar amunt i avall, d'una escola a l'altra (la de les monges, l'institut Janer i la del Sant Ermengol) i perquè aleshores érem molt pocs alumnes.

Deixant de banda tot el que he explicat anteriorment he de reconèixer que la formació impartida pels salesians i els altres professors va ser molt bona. Me'n vaig adonar en acabar el batxillerat (aleshores eren sis cursos, els que vaig passar a l'escola), en haver d'anar com tots els altres a estudiar fora del país, en aquells moments es tractava del COU. Crec que el meu nivell era, no diré superior al dels nous companys que vaig trobar, però sí molt bo, sobretot en català (ho repeteixo: eren uns altres temps i unes altres circumstàncies).

No diré que va ser i és la millor escola del país (tampoc no es tractava d'una escola de *pijos*, com pensen alguns), ja que hi ha persones d'altres escoles que s'enfaden quan ho comento, però sí que diré que la formació que ens varen donar i els valors que ens varen inculcar van ser molt notables. I això ho hem d'agrair tots a un molt bon professorat laic i a una bona direcció salesiana, que aquest any acaba la seva col·laboració amb l'escola i el país. I això em sap molt de greu. 50 anys són molts i els salesians sembla que ara mateix, pocs.

M'agradaria donar-los les gràcies en nom de tots els companys de la primera promoció, que ens vàrem retrobar la majoria fa poc per visitar l'exposició de fotos a La Llacuna i que espero que ens tornem a retrobar, aquest cop tots el mes de setembre vinent a l'escola, en la commemoració del 50è aniversari. Gràcies, doncs, a tots els pares salesians que han passat pel Sant Ermengol. Amb un especial record personal per al pare Joan de Tejada.

La iniciativa del bisbe Iglesias Navarri va trobar el suport del Consell de les Valls. En estreta col·laboració van fer possible aquesta escola. Segons voluntat fundacional una congregació religiosa s'havia de fer càrrec de la direcció d'aquesta institució dedicada a l'ensenyament i formació de la joventut andorrana, que es basa en els principis de l'Església catòlica, és propietat del poble andorrà i en la seva representació, del patronat rector.

En aquells anys 60 hi havia salesians per anar on fes falta. I cap aquí es va encaminar el P. Varela i quatre salesians més, disposats a importar la pedagogia de Don Bosco. Uns setanta alumnes la van estrenar aquell curs 1966-1967. Amb el temps hi han passat més de 5.000 alumnes i més 300 educadors, entre els quals cinquanta salesians. Cinquanta anys obrint les portes de l'escola cada matí. Pel mig, moltes històries personals, moltes històries col·lectives de generacions que es reconeixen com a tals i per a les quals aquells anys al Sant Ermengol van tenir un impacte en la seva vida.

Una escola té la missió fonamental d'educar els nens i joves en coneixements, valors, actituds, experiències, és a dir introduir-los en la cultura de la societat que els ha tocat viure. En aquest sentit, l'escola dinamitza la cultura local i universal. Els nens aprenen llengües, matemàtiques, socials, música, etc. En les aules els nens participen en les primeres representacions teatrals, s'inicien en els exercicis musicals, juguen al pati a diversos esports, s'estrenen en concursos literaris, de

matemàtiques, artístics. Després, les universitats, les escoles d'arts, els clubs esportius, les escoles professionals i altres institucions educatives recullen aquests primers aprenentatges per dur-los a nivells professionals o de competició. I aquells aprenents esdevenen metges, artistes, actors, polítics, escriptors, advocats, mecànics, infermers, músics, dibuixants, científics, esportistes, mestres, etc. Ens toca als mestres afavorir totes les iniciatives que afavoreixin entre els alumnes la participació en les activitats culturals

Així els antics alumnes recorden les classes, aquella disciplina a cop de campana, l'internat, l'esquí, les excursions de final de curs (a Mallorca), el Jocs Florals amb les dames d'honor, els esports, la piscina, les misses cantades de Sant Ermengol, Sant Joan Bosco i Maria Auxiliadora, les roses de Sant Jordi, les colònies de Castellnou... Algunes escenes avui ja no serien possibles: excursions per la muntanya amb clípolos descoberts, gimcanes amb motos a la terrassa de l'escola, pistes d'esquí gairebé buides, per a nosaltres sols, els dilluns de la temporada d'hivern. També recordaran alguns noms de salesians, com el P. Mascaró, el P. Pi, el P. Juncadella i el bàsquet, el P. Tejada i l'atletisme, etc. i els noms de mestres de tota la vidam com el Sr. Gaudenci i la seva misteriosa llibreta negra, la Srta. Fanny, Fèlix Cuen i la piscina, Lluís Gras, i tants d'altres d'una llista molt llarga i impossible de llegir aquí. Coses semblants podrien explicar els

L'Andorra salesiana

Per Antoni Pol i Solé

La presència contínua durant cinquanta anys de la comunitat salesiana al Col·legi Sant Ermengol, es complirà el curs vinent 2015-2016, coincidint amb la seva marxa. La ironia de la vida ja les té aquestes coses, acostuma a provocar desconcert. Però també ens ensenya que tot és possible per a la voluntat humana, menys la perennitat.

Vaig tenir la sort de poder participar de l'Andorra salesiana durant els seus primers set anys de vida. Hi vaig entrar amb 9 anys, a ingrés, i en vaig sortir amb 16, a sisè. No cal dir que van ser anys importants per a mi i que m'han influenciat després.

Tot i ser inaugurat el 17 d'octubre de 1966 pel bisbe copríncep Ramon Iglesias i Navarri, amb presència de les autoritats del país, el col·legi va entrar en funcionament el 3 d'octubre, encara sense estar del tot acabat.

Els 70 alumnes (4 interns, 10 externs i 56 migpensionistes) (Oliveras, 1966) hi arribàvem els primers vuit dies entre les 9 i les 10 hores del matí, i a les 4 o 5 de la tarda, tothom cap a casa. Vàrem ser dos dels quatre interns amb el meu germà Joan, a l'hotel Isard. I pujàvem i baixàvem caminant amb la petita comunitat de salesians o pares, com se'ls deia, de l'hotel al col·legi i del col·legi a l'hotel.

Si el Consell General hi va posar el terreny i el Bisbat-coprincipat episcopal, la construcció del centre, als salesians se'ls va demanar d'aportar-hi "...instrucció i formació cristiana i cívica de la joventut del Principat [...] cultura, abnegació i experiència, però sobretot amor i sacrifici en favor dels alumnes andorrans" (Iglesias, 1966) i també "...inculcar a la joventut andorrana les més pures essències de les nostres tradicions, de la nostra cultura i dels nostres sentiments religiosos i patriòtics" (Reig, 1965).

Per als més de 5.000 alumnes que hem pasat durant aquest cicle de cinquanta anys per una Andorra salesiana, se'ns han fet familiars una sèrie de conceptes i valors iconitzats en Don Bosco, Maria Auxiliadora, Andorra, la llengua catalana, la natura, l'esquí, la formació i l'estudi, el butlletí *L'Enclar*, les olimpíades, els viatges, la festa de Sant Ermengol, el dijous gras, els escacs, la família, el futbol, el bàsquet... Els diferents professors de la comunitat

Castellnou 1981, amb els PP. Antoni Pardo i Joan Tejada, i altres

Visita escola Bisbe Joan Martí 1971-1972 amb P. Oliveras i el mestre Gaudenci

educativa que des del primer moment varen ser al col·legi i tots els salesians.

Curiosament han estat cinquanta els salesians diferents presents a Andorra durant els darrers cinquanta anys.

Tots han fet una important aportació a l'Andorra salesiana que hem bastit entre tots i de la qual quedarà una memòria, uns sentiments i també unes accions i una manera d'entendre la vida que s'incorporaran a l'Andorra que ens ha de perviure.

Ara i aquí és un bon moment per recordar-los a cadascun. Als que he tingut la sort de conèixer i rebre el seu mestratge, els pares Varela (Francesc), Oliveras (Lluís M.), Jesús (Colina), Francesc (Falgueras), Domènec (Valls), Jordi (Rovira), Josep (Rafart), Mascaró (Josep), Joan (Tejada), Patuel (Jaume), Moreu (Eduard), Infante (Josep), Codina (Lluís) i Bosch (Pere).

I a la resta, pares Àngel Alegre, Lluís Alemany, Antoni Armiñana, Isidre Arnau, Francesc Balaunder, Josep Bosch, Ramon Bosch, Xavier Brines, Josep M. Camprubí, Vicenç Casas, Joan Codina, Alexandre Damians, Vicent Ferri, Joaquim Folqué, Miquel Àngel Fort, Rafael Galliga, Josep Guillamet, Orlando González, Jordi Illa, Joan Juncadella, José Miguel Larrión, Manel Llebaria, Xavier Martínez, Jaume Masana, Ramon Muray, Antoni Pardo, Antonio Parrilla, Joan Pi, Francesc Picas, Àngel Pinto, Joan Lluís Playà, Ricard Recalde, Llorenç F. Salanova, Domènec Valls, Àngel Vidondo, Antoni Vilarrubla i Josep M. Vivas.

A tots, gràcies per haver-nos ofert, desinteressadament, part de la vostra vida. I, sobretot, per haver-vos dedicat, i de la manera en què ho heu fet, a la joventut d'Andorra, des d'una perspectiva oberta i solidària, és a dir salesiana.

Jocs florals 2012 a Meritxell

Segona etapa EGB. Celebració a Meritxell el 1982 amb el Bisbe Martí i el director Toni Pardo

alumnes actuals i els antics alumnes dels darrers anys però amb distint escenari, altres actors i bastants canvis en les maneres de fer i ensenyar.

D'aquesta història n'he participat durant 24 anys, tot i que vaig arribar al Sant Ermengol fa trenta-un anys. Hi ha mestres que gairebé la coneixen sencera, ja que són o han estat mestres més de trenta anys. Som testimonis d'haver conegut de nens els qui avui són protagonistes en la vida cultural, social, laboral i política d'Andorra. Ens omple de satisfacció quan els tornem a veure aparèixer amb un petit de la mà i ens diuen que vénen a matricular-lo perquè visqui tot allò que ells van conèixer quan eren alumnes.

Però per als salesians aquest any marca un final de la presència a Andorra. Diverses circumstàncies han fet impossible la continuïtat. Quan el juny passat el patronat rector de l'escola comunicava al claustre de professors que els salesians ens acomiadàvem, el provincial dels salesians, P. Cristóbal López, va manifestar la profunda gratitud a la Mitra i al poble andorrà, al patronat rector de Sant Ermengol, a l'Església de les Valls, a les autoritats polítiques i educatives, als educadors i personal de servei de l'escola, a les famílies i als antics alumnes per tot el suport i l'adhesió al projecte educatiu salesià. Si cadascú explica la fira segons com li ha anat, als salesians ens ha anat molt bé a Andorra. Ens heu tractat molt bé! Així ho pensem tots els salesians que hem estat en el Sant Ermengol, que lamentem ben de cor la decisió de marxar.

Acabo repetint l'agraïment a Àgora Cultural. Hem intentat fer el millor que hem pogut la nostra col·laboració en transmetre i dinamitzar la cultura i els valors de la societat andorrana. Moltes gràcies!

Antoni Pol i Solé

Antoni Pol i Solé rebent el premi de mans de la ministra de Cultura Olga Gelabert i Fàbrega

Per **Pere Caveró i Muñoz**

Mèrits

En tenir coneixement que Àgora Cultural – sense estar present expressament la Societat Andorrana de Ciències – atorgava un premi a l'Àngels Mach i a l'Antoni Pol, no vaig dubtar en sumar-m'hi a l'acte. Sí que dubtava, i dubto, en el "parlament de mèrits" que havia de fer i després redactar.

Recordo la primera reunió de la Societat Andorrana de Ciències (al carrer de la Borda) en que vaig anar: un pessó de metges i de personal sanitari. Hi havia, però, una farmacèutica l'Àngels i un arquitecte el Toni, que em van fer més engrescadora la meua arribada.

Han passat els anys i tots dos continuen essent molt actius i presents en el desenvolupament, i més de la Societat Andorrana de Ciències. Han estat presents en els bons moments i –important– en els no tant bons.

La forma i la filosofia de la Societat Andorrana de Ciències ha comptat amb la seva actuació, que crec que ha estat molt preuada.

L'aproximació a la cultura en tots els aspectes acadèmics, científics i humans unit a la posterior publicació de tots els actes ha estat una de les bases.

L'apropament des de tots els punts de vista de la cultura ha motivat la participació dels socis de la Societat Andorrana de Ciències, i dels no socis.

Però, molt possiblement, ha estat decisiu la humanitat i el "savoir faire" de tots dos, de l'Àngels i del Toni (de Canillo estant) per engrescar i engrescar-se en tots els projectes a desenvolupar (i no solament els de la Societat Andorrana de Ciències).

Amb la seguretat de que aquest Premi, prou merescut, no comporta la jubilació ni de l'Àngels ni del Toni, sinó tot el contrari.

Resta només afegir, moltes gràcies i endavant.

Foto familiar als 3 mesos amb els pares Josep i Carme, germans Josep i Joan i padrins Josep i Coloma a Ivars d'Urgell (setembre de 1957)

A Ivars d'Urgell (1958)

Per Antoni **Pol i Solé**

Només unes paraules per participar-vos de la cadena de sentiments, que l'edició d'atorgament dels premis Àgora Cultural del Principat d'Andorra 2015 avui, dia 25 de maig del 2016, m'ha provocat.

Sorpresa inesperada, incredulitat, estupefacció, aclaparament, buidament i profunda sensació de relaxament.

Seguida d'un agraïment triple.

Primer per la manifestació de l'estima dels companys i amics de les associacions culturals que conformen la plataforma d'Àgora Cultural. Segon, per la gosadia o atreviment dels mateixos, perquè dóna fe de la seva vàlua i del pluralisme de la plataforma.

Qui m'havia de dir que cauria també en el parany, en el que he ajudat a fer caure als premiats al llarg dels seus 15 anys de vida.

I tercer pel fet de poder compartir els premis Àgora Cultural 2015 amb altres quatre premiats amb els quals m'uneixen lligams especials.

Amb l'Andreu CARDONA i ALTIMIR, per simbolitzar la continuïtat de les Falles tradicionals d'Andorra i l'admiració i estima que sento pels Fallaires d'Andorra la Vella. El que han aconseguit enguany amb el reconeixement de les falles com a Patrimoni mundial per la UNESCO i haver-ho sabut fer amb la resta de gent del Pirineu, és excepcional. El

futur d'Andorra, com el seu passat, està lligat al Pirineu. Adonar-nos-en i treballar plegats, en tots els dominis que puguem, només ens beneficiarà a tots.

Amb el Casimir ARAJOL i FARRÀS, perquè comparteixo amb ell una mateixa passió, som uns enamorats d'Andorra, el nostre país.

Amb els SALESIANS DEL COL·LEGI SANT ERMENGOL, perquè formo part de l'Andorra salesiana que han sabut generar. Hi vaig rebre formació dels 9 als 16 anys, durant els primers 7 dels seus 50 anys de presència a Andorra.

Amb l'Àngels MACH i BUCH per acceptar compartir somnis, projectes i treballs culturals en els darrers trenta anys, amb els altres companys de la Societat Andorrana de Ciències i de l'Àgora Cultural del Principat d'Andorra, i aportant la seva empenta incansable, sempre amb un somriure.

Tot i els missatges subliminals que comporten els premis així com la meua recent i estrenada condició de padrí biològic, i si se'm permet donat que encara no voldria retirar-me, demano humilment, una pròrroga indefinida, per a continuar amb la meua petita i personal contribució al progrés de la cultura andorrana.

Agraïment

A l'equip de futbol del Col·legi Sant Ermengol, a Sant Julià de Lòria (1970)

Biografia

Nascut a Ivars d'Urgell (Lleida) el 8 de juny del 1957, fill de pares andorrans, és el darrer de tres germans. Té dos fills i un nét. Cursà els primers estudis fins als 8 anys a l'escola pública municipal d'Ivars d'Urgell, els secundaris entre el 1966 i 1972 al Col·legi Sant Ermengol d'Andorra la Vella i el COU a l'Institut públic de Lleida INEM el 1973,

És arquitecte per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (UPC), (1974 - 1980), especialitzat en Projecte, Urbanisme i Història. I Màster en valoracions immobiliàries per la UPC (Barcelona 1998).

Exerceix la professió d'arquitecte en despatx propi des del 1982 a Andorra la Vella i des del 1997 a Canillo. Amb socis des del 2006.

Assessor de la Conselleria de Serveis Públics del Govern d'Andorra entre 1986 i 1989. I assessor del Comú de Canillo entre 1988 i 1990.

Ha estat degà i fundador del Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra entre 1988 i 1993 i entre el 2004 i el 2006.

Ha estat redactor cap del Pla d'Ordenació i Urbanisme de la Parròquia d'Encamp 2006 i autor de 4 modificacions (2007, 2008, 2009 i 2010). I redactor del Pla d'Ordenació i Urbanisme de la Parròquia d'Escaldes-Engordany, 2007.

Té obra publicada en les revistes *ArquitecturAndorra* COAA 1 (1993), *Architecture méditerranéenne* 41 (1993), *ArquitecturAndorra* COAA 2 (2001), *AndorrArquitectura* COAA 3 (2005), *AndorrArquitectura* COAA 4 (2011), *L'Art de Viure Andorra* i *Taüll* núm. 47 (2016).

Ha estat premiat en el Concurso Nacional de Redacción de la província de Lleida el 1970, en els Jocs Florals de la llengua catalana d'Andorra els anys 1971 i 1972, en el concurs literari de l'INEM de Lleida el 1974 i en la Nit literària d'Andorra el 1980.

Ha realitzat el treball de recerca "Una anàlisi cartogràfica de les Valls d'Andorra" per a l'IEA (1980).

És membre de les associacions: Agrupació Sardanista Andorrana, Associació d'Escriptors d'Andorra, Associació per a la Defensa de la Natura, Associació Protectora d'Animals,

A la Nit Literària amb Joan Triadú, P. Cebrerà Baraut i Joan Burgués, a Escaldes-Engordany (1980)

Plantes i Medi Ambient d'Andorra, Automòbil Club d'Andorra, Cercle de les Arts i de les Lletres, Cineclub de les Valls, Comissió Internacional de Filatèlia Andorrana, Creu Roja Andorrana, Fundació Ignasi Vilallonga, Infants del món, Intermón, Philandorre, Soldeu Esquí Club, UNICEF, i Velles Cases Andorranes.

Ha estat o és membre de les juntes directives de l'Agrupació Sardanista Andorrana, de l'Associació d'Escriptors d'Andorra, de la Comissió Internacional de Filatèlia Andorrana i de Velles Cases Andorranes.

També és membre de la junta de la Societat Andorrana de Ciències des de la seva creació. Tresorer 1983 - 1986, Secretari 1986 - 1996, President 2002 - 2004 i actualment coordinador general de Diades, Jornades i Trobades.

Ha estat 25 anys com a patró dins la Fundació Universitat Catalana d'Estiu en representació de la SAC.

És autor de les publicacions:

- "El fet territorial andorrà. L'essència d'una realitat federal" (1993). Ed. Maià- Premsa Andorrana SA. Andorra la Vella. 107 pàgines.

- "El càlcul de les quotes de copropietat d'un edifici i la seva correspondència amb el valor de les unitats privatives immobiliàries". (2000) Col·legi d'Arquitectes d'Andorra. 35 pàgines.

És coautor de les publicacions:

- "Calendari 1987" - assessoria - Conselleria d'Educació i Cultura amb Sergi Mas il·lustracions.

- "Informe sobre la qüestió de la vivenda al Principat d'Andorra" (1991) Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra.

- "Escrips d'arquitectura i urbanisme Andorra 1935 - 1979." (2003) amb Antoni Molné. Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra. 357 pàgines.

- "Xavier Pla i Pujol 1906/1996. Escrits, projectes i obres d'arquitectura" (2005) amb Antoni Molné. Col·legi d'Arquitectes d'Andorra. 425 pàgines.

Ha presentat disset ponències en jornades o congressos diversos, nou de les quals estan publicades i dues en vies de publicació.

Té una tretzena d'escrips en altre publicacions. Té poesia publicada a nivell col·lectiu.

Ha escrit més d'un centenar d'articles en les revistes: *Àgora Cultural*, *Andorra 7*, *Andorra Moda Internacional*, *Arquitecturandorra*, *El Dúplex*, *El noticiari de les Valls*, *El Punt*, *El Sac*, *Frontissa*, *Informacions*, *L'Art de Viure Andorra*, *L'écho des Vallés*, *Mirmanda*, *Poble Andorrà*, *Portella*, *Revista de Catalunya*, *Revista d'informàtica*, *Revista Cartòfila*, *Taüll* i *Velles Cases Andorranes*.

Ha col·laborat, amb més de quatre-cents articles, en els diaris: *Bondia*, *Diari d'Andorra*, *Diari de Prada*, *El Periòdic d'Andorra* i *El Temps de Prada*.

A la 1a comunió del Lluc amb el Cerní i la Bibiana, a Meritxell (1996)

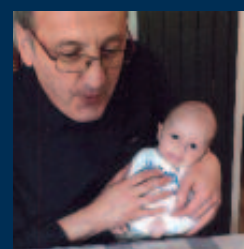
Junta de la Societat Andorrana de Ciències, a Santa Coloma (febrer del 2002)

Despatx d'arquitectura a Canillo (Nadal del 2008)

Al casament del Cerní i l'Erica, a Ordino (2014)

Amb el net Jan a Canillo (2016)

Àngels Mach i Buch

Per Jordi Pasques i Canut

L'Àngels Mach i Buch va néixer a Barcelona el dia 19 de març de 1957, tot i que la família residia a Esparreguera.

El seu pare era terrisser per via familiar, cosa molt comuna a Esparreguera, però tenia dues patents de fabricació de maquinària, i quan l'arribada del plàstic va incidir molt directament en la fabricació de càntrils, gibrells i menjadores de bestiar, es va dedicar a fer testos per a vivers de jardineria. I quan això també va anar a menys, va deixar el seu germà a la terrisseria i va passar al sector del plàstic. Era un emprenedor inquiet.

La seva mare havia donat classes de francès i de taquígrafia, tot i que la seva formació era d'administrativa. Ella és la part metòdica de la família i el control de tots els imponderables possibles.

De ben segur que els que coneixem l'Àngels, trobem en ella la inquietud i la força de voluntat i la cura i atenció que aprengué del seu pare i de la seva mare, i que mostra en les seves tasques professionals i socials.

Quan era petita volia ser infermera, abans de cursar el COU desitjava ser bibliotecària, i quan ja s'anava a inscriure a l'Escola de bibliotecàries de Barcelona, va descobrir que la seva passió era per a la biologia i la química, i així va fer els estudis de Farmàcia a la Universitat de Barcelona, finalitzant-los el 1979.

Té el títol de Farmacèutica Especialista en Anàlisis Clíniques i ha seguit diversos cursos de formació continuada en dermatologia, immunologia, homeopatia, fitoteràpia, formulació magistral, i ha seguit el programa de formació continuada de farmacèutics de la Federació Farmacèutica acreditat des del 1988 fins ara.

El setembre de 1981 va obtenir el Grau de Llicenciatura amb la tesi titulada "Estudi dels mètodes de quantificació de receptors d'estrògens i preparació de material de control utilitzable en química clínica", realitzada al departament de Bioquímica de la facultat de Medicina de la UAB, unitat docent de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona, i presentada a la facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, dirigida pel Dr. Javier Gella.

El 1982 es va traslladar a Andorra per a treballar com analista clínica, primer al Centre d'Anàlisis Clíniques i Diagnòstics Biològics, a Escaldes-Engordany i després al Laboratori

Àngels Mach i Buch rebent el premi de mans del síndic general Vicenç Mateu i Zamora

d'Anàlisis Clíniques Altimir, a Sant Julià de Lòria, fins el 1987. Després de gaudir de la recerca, i passar una etapa fructífera al sector de les anàlisis clíniques, va comprovar que en el fons la seva veritable vocació, allò que més l'interessava, era poder pal·liar el patiment humà, dins els seus coneixements.

És així que, des del 1987, la seva farmàcia a Canillo, com a farmacèutica comunitària titular, li ha permès estar a primera línia en aquest àmbit. En el sector farmacèutic, va ser vocal de la Junta Directiva del Col·legi de Farmacèutics d'Andorra l'any 1991 i secretària de la Junta Directiva l'any 1994.

L'Àngels Mach és, també, una incansable activista cultural. Principalment, la seva tasca s'ha desenvolupat al llarg de més de 30 anys a la Societat Andorrana de Ciències. En va ser tesorera des del juny de 1986 al desembre de 1994; secretària general de la junta directiva del gener del 1995 al maig de 2004 i des d'aleshores n'és la presidenta. També va ser membre del consell de redacció de les publicacions de la SAC des de 1994: Recull de conferències i Debats de recerca; Diada Andorrana a la Universitat Catalana d'Estiu; Jornades de la SAC; Papers de Recerca Històrica; Trobades Culturals Pirinenques; el butlletí de la SAC "El SAC", i altres monografies.

La seva inquietud l'ha portat a coordinar la plataforma d'entitats Àgora Cultural formada per 23 entitats andorranes de l'àmbit de la cultura i membre del consell de redacció de la publicació periòdica Revista d'Àgora Cultural números 1 al 29.

També ha estat vicecoordinadora de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques d'Andorra des del 1998; membre de la Junta Consultiva i de la Junta de Govern de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears des del 2007; patrona de la Fundació Universitat Catalana d'Estiu des del març del 2014, en representació de la SAC, i membre fundadora per Andorra de l'Agrupació Europea de Cooperació Transfronterera-Associació Alberg Vallroc, des del 20 d'agost del 2015.

Ha contribuït a organitzar nombrosos congressos i jornades i cal destacar la seva activa participació en diversos congressos de

Amb els pares Ton i M. Àngels, padrines Agustina i Florència i tia Rosa, al mas la Vinya Vella d'Esparreguera (maig de 1958)

Al pati de casa d'Esparreguera (1960)

A la Molina (març de 1963)

Amb la colla d'amigues vestides d'arlequins pel Carnaval d'Esparreguera (1974)

metges i biòlegs de llengua catalana. També ha donat xerrades sobre divulgació científica, destacant-ne les relacionades amb dones i ciència i sobre el paper de la ciència en la modernització d'Andorra. També ha col·laborat al Dia de la Ciència a les Escoles dins la Setmana de la Ciència, que organitza la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació.

I al juny del 2016 va ser admesa com a membre corresponent de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya.

Trekking entorn l'Annapurna, al Nepal (1987)

Nadal amb la família (1996)

La colla farigola dels companys farmacèutics (1994)

Esquiulant a Encampadana amb el Rafel, el Nil i el Bernat (1997)

Diada andorrana a l'UCE de Prada (2016)

Al Salto de Angel, Veneçuela (1990)

Amb el Bernat davant la 1a ubicació de la Farmàcia Abarset, a Canillo (1997)

L'UCE atorga el premi Canigó a la SAC el 2013

A Gizeh amb el Nil i el Bernat (2007)

Ingrés a la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya, a Canillo (2016)

Per Àngels Mach i Buch

L'any 1986 un bon amic farmacèutic em va parlar de l'existència de la Societat Andorrana de Ciències, i un vespre vaig apropar-me al carrer de la Borda, edifici Rosella, on al primer pis hi tenia la seu social. Vaig trucar però no hi havia ningú, i en tornar a baixar l'escala em vaig trobar l'Antoni Pol. Em va suggerir que anés a l'assemblea general, que s'havia de celebrar properament i així coneixeria de més a prop les activitats de la SAC. Així ho vaig fer, en vaig sortir nomenada tesorera, i encara hi sóc.

Tot i les circumstàncies que han anat fent alts i baixos en la trajectòria de la SAC, sempre he trobat engrescador poder aprofundir en la divulgació de la ciència, en la cultura, i en la recerca; i en les relacions humanes que s'estableixen en l'organització dels projectes, poder conèixer especialistes de tots els àmbits de prestigi, investigar en la història i l'actualitat del país, i poder estar al dia obtenint la informació de primera mà. S'hi ajunta una vocació de servei i una satisfacció personal.

Des de la SAC es va participar a iniciar la plataforma Àgora Cultural el 1998 amb altres 5 entitats culturals que ara, al 2016, són ja 23. És un honor impensable i imprevist, que agraeixo als companys i amics de les entitats, i encara no sé pas si prou merescut, rebre el premi Àgora Cultural.

Si la SAC, en els seus projectes propis i com a coordinadora d'Àgora Cultural, ha pogut dur a terme tota l'activitat produïda, és gràcies a totes les persones que han col·laborat en els projectes, que han rebut les propostes positivament, i hi han aportat el seu treball altruïstament com n'ha quedat constància en les publicacions editades. Penso que el camí recorregut fins avui ha merescut la pena, i per això cal continuar.

Moltes gràcies a tots.

Agraïment

Amb el Nil, la mare i el Bernat, a Canillo (2016)

Amb les companyes Conxi i Teresa davant la 2a ubicació de la farmàcia Abarset, a Canillo (2016)

Homenatge a William Danjon

William Danjon amb Mathé Altéry el 1962

TEMOIGNAGE DE WILLIAM DANJON Speaker de Radio Andorre de 1955 à 1963 Circonstances de l'entrée à Radio Andorre.

J'y suis entrée, officiellement, le 15 Juillet 1955, en tant que speaker (comme on disait à l'époque), et j'y ai travaillé, sans interruption, jusqu'au 31 Mai 1963.

J'ai été engagé par le directeur d'alors, Monsieur Georges Dahlqvist, après un examen –pas facile du tout- puisqu'il fallait lire des textes publicitaires aux nombreux blancs, directement à l'antenne. C'est Paul servant qui m'avait supervisé et je dois dire que je m'en suis sorti.

En fait, il s'agissait du remplacement de Monsieur de Camaret, marié avec une jeune française qui venait d'avoir un enfant et qui, ne se plaisant pas à Andorre voulait rentrer en France. Ce qu'ils ont fait quelques mois plus tard.

Tout de suite j'ai travaillé en duo avec l'une ou l'autre speakerine –Lydia Linares ou Carmen del Monte. S'étaient les deux seules... Maria Pura est venue plus tard et quelques autres sont restées très peu. Elles parlaient en espagnol et moi en français, bien sûr. Pas de langue catalane, c'était interdit à l'antenne.

Pour sa part, Michel Brard n'était pas encore présent. Il était à Radio Atlantique. Il est

arrivé par la suite avec son épouse. Leurs enfants, 2 garçons et une fille sont nés à Andorra la Vella.

Jacques Trémoulet, Paul Servant

Travailler avec Paul Servant c'était, vraiment, apprendre beaucoup ; un homme de métier qui connaissait toutes les ficelles et en qui Monsieur Trémoulet avait entière confiance. Quand on parle de Monsieur Trémoulet, il faut dire que c'était le grand patron, le créateur, qui ne supportait pas un blanc à l'antenne.

En ce qui me concerne, ça a marché et lorsqu'il venait une fois par an, il faisait passer ses speakers dans le bureau de Monsieur Dahlqvist pour une brève rencontre intimidante, mais cordiale.

Ambiance stricte mais sympathique

Si nous parlons du travail, l'ambiance était plutôt stricte, mais sympathique. De nombreuses heures à l'antenne avec, pour le français, la lecture des textes publicitaires qu'il fallait signer en marquant l'heure de passage.

Composer des textes, en français, était aussi de rigueur (pas toujours acceptés par la publicité) mais à négocier, selon les desiderata de Publi-ondes, boulevard Hausmann à Paris et, surtout, selon ce que le client souhaitait faire passer à l'antenne. Grofillex, Plastiques Gilac, Super-Cocotte S.E.B. ont été des publicités qu'on ne m'a pas refusées.

Une émission qui tenait au cœur de Paul Servant, et qu'il tenait à faire lui-même, Un sourire en chantant, dédiée aux malades des Sanatoriums et Préventoriums. Radio Andorra la diffusait tous les samedis à partir de 17 heures et me l'a confiée au bout de quelques mois et je dois dire que je l'ai réalisé avec joie car il s'agissait de disques demandés, par les malades ou les familles de ces derniers, la plupart du temps des chansons qu'il fallait présenter avec les meilleurs encouragements. Paul Servant me l'a laissé totalement par la suite.

Michel Avril ou William Danjon ?

Monsieur Trémoulet et Paul Servant pensaient que mon nom n'était pas du tout radiophonique et que je devais en changer. Avec eux, il fallait agir vite. Alors, tout simplement je leur ai dit que mon deuxième prénom était « Michel » et que je suis né en « Avril » donc, s'ils le voulaient bien je pouvais proposer « Michel Avril ». Voilà, c'est tout et ils l'ont accepté d'emblée.

Escrit enviat per William Danjon a «Aquí Radio Andorra» el 10 d'octubre del 2007 <http://aquiradioandorra.free.fr>

Les ones del William Danjon

Et podia parlar amb l'aplom de qui dialoga amb ganes d'intercanviar coneixements

Per Jordi Pasques i Canut

El William, el William Michel Danjon Dieudonné jove, assegut al costat de la també locutora Mathé Altéry, devia tenir la força i la vitalitat humana encara molt més gran i acusada, ja prou manifesta en les darreres dècades de la seva vida, diguem-ne ja de vell. Si de gran et podia parlar amb la veu i el temperament, amb l'aplom de qui dialoga amb ganes d'intercanviar coneixements, com hauria estat de plaent poder parlar amb ell quan tenia trenta o quaranta anys, o més tard, a la cinquantena, en una maduresa encara d'aprenentatges, però ja clarament amb desig de fer pòsit, d'assolar les inquietuds, les vivències i també les creences. Vaig conèixer el William en aquells ja fa més de vint anys inicials del Diari d'Andorra, quan la redacció era un bullici d'idees, de teclats, de periodistes dedicats cadascú a la seva tasca, amb l'ofici en continu modelatge, amb les primeres tecnologies informàtiques i de telecomunicació al servei d'un Diari obert i modern, que volia arrelar i que cada dia sortia, com surt ara, sabedor que ajuda a viure i a conivir a aquest país, a l'Andorra de les persones, de les relacions socials i polítiques, a l'espai comú de les parròquies i del conjunt de les valls. En aquella redacció que mirada amb ulls d'ara podria semblar del temps dels Picapedra, s'hi notava un caliu humà, un ambient d'equip, de treballar plegats per fer possible el diari de cada dia. Com que no existia encara la comoditat de poder enviar per correu electrònic l'article, i com que els ordinadors eren baluernes que no podies portar cap aquí i cap allà, això si en tenies, s'esqueia que molts articles eren picats a màquina i portats a la redacció, malgrat que es podien enviar per fax. Però anar a la redacció, era més estimulante, i podies dir a l'Olga Aguilar, que picava el teclat i repicava i repiquetejava en aquell racó les cròniques, al costat de la Pites Roure que corregia els textos, "mira la darrera frase de l'article, no te la deixis, que és posada de costat o afegida en bolígraf". I mentre estaves al raconet de l'Olga i de la Pites, de sobte la mà del William et tocava l'espatlla i començava una estona, no gaire llarga però sí molt agradable, de conversa amb ell. Que si l'article darrer o un altre li havia agradat, que aquell altre tenia, a parer seu, algun punt d'aspror. També parlava de música, d'art, de les exposicions que es podien veure. I al cap d'una estona, el comiat i retornava decidit cap al seu indret, a la secció de cultura. Amb la generalització del mòdem i després dels correus electrònics, el pelegrinatge a la redacció del

Diari es va acabar. I també poder parlar amb el William. Avui, que el William Danjon viu en un altre món, a l'hora que escric l'article, la darrera hora de la tarda, el sol banya encara tot el lloc i la falda de Casamanya, novedosa de lluny per l'allau acabada de baixar. La terra marronosa sobre el blanc de la neu fa com una finestra on podem fitar la vista i pensar, imaginar, somiar en l'esperit de

Casamanya. La mateixa sensació de ser-hi, de continuar pensant i recordant el William Danjon, potser en aquelles paraules, en aquella mirada, en aquelles ones de ràdio que portaven la seva veu i que són, segons els físics, eternes; viatgeres incansables de l'espai infinit.

Text publicat el 22-2-2014 al *Diari d'Andorra*

William M. Danjon Dieudonné, la voix de l'Andorre

Per Jean-Marc Printz
site www.aquiradioandorra.com

Il est des noms, des visages, des voix qui restent gravés dans la mémoire collective. Si son nom laissa parfois la place à un pseudonyme, que son visage était surtout familier aux andorrans, c'est sa voix qui le fit connaître à l'Europe entière. William DANJON DIEUDONNÉ, alias Michel AVRIL, fit connaître la Principauté d'Andorre bien au delà de ses frontières.

Né à Paris le 22 avril 1924 d'un père français et d'une mère américaine, William M. DANJON DIEUDONNÉ a grandi au sein d'une famille aisée et cultivée qui lui assura une éducation de haut niveau ouverte sur le monde. Il passa une partie de sa jeunesse dans les pays scandinaves, notamment au Danemark. C'est par des études de journalisme effectuées à Copenhague (Danemark) que le jeune William Danjon va choisir sa future orientation professionnelle.

En 1952, son chemin spirituel le fait croiser et adopter la religion Baha'ie. En août 1953, il assiste à une conférence mondiale de cette religion à Stockholm. Ses dirigeants souhaitent envoyer des missionnaires dans toutes les contrées du monde où cette religion n'est pas encore représentée. C'est le cas de la Principauté d'Andorre et William Danjon se porte volontaire pour en être le premier missionnaire. Sa culture et son sens de l'amitié ont fait de lui un homme de réseaux. C'est son réseau d'amis, constitué à l'Université de Copenhague, qui va lui donner le prétexte de venir en Andorre. Une de ses relations d'université le met en contact avec le Directeur de la Société des Eaux de Barcelone qui le fait venir en Andorre pour travailler à la FHASA (Forces Hydrauliques Andorranes S.A.). A cette époque, le tourisme n'est pas encore le cœur de l'économie andorrane. Deux entreprises sont les principales pourvoyeuses d'emplois en Andorre et ont la réputation d'offrir des développements de carrière: La FHASA et RADIO ANDORRE.

En octobre 1953, il se présente donc à la FHASA mais ne se sent que peu d'affinités avec cet univers professionnel. Sa formation de journaliste le conduit naturellement à s'intéresser à la deuxième grande entreprise de l'Andorre: RADIO ANDORRE. Cette station, lancée en 1939 par un patron français de l'industrie radiophonique privée, Jacques Trémoulet, est la seule radio à capitaux français, à avoir continué à émettre durant la seconde guerre mondiale sans jamais avoir été contrôlée par le pouvoir nazi ou le régime de collaboration de Vichy. Ce qui lui a permis de traverser cette période sans encombre, c'est son programme exclusivement musical,

William Danjon i
Lydia Merino el 1959

Homenatge a William Danjon

Per Antoni Ubach i Mortés

La Massana, 25 janvier 2017
Mon cher William,

Antoni Pol m'a demandé un article sur ton aimable personne, j'ai été incapable de le faire, aussi j'ai pensé qu'il serait plus heureux de t'écrire cette lettre.

Un mois est déjà passé depuis le jour de Noël, qui est, chaque année une date importante, malheureusement nous n'avons pu compter ni sur ta présence, ni sur celle de Mossèn Ballarín.

Hier nous avons eu droit à une soirée audiovisuelle. A 20 heures, avec Victorina, nous avons vu une exposition de photographies en blanc et noir de Jaume Riba et d'Àlex Tena, c'est avec plaisir que deux de mes lieux préférés du territoire andorran, la Vallée du Madriu et Pérafita, sont magnifiquement saisis par ces deux artistes. L'exposition avait lieu dans l'emplacement où il y avait «el centre d'interpretació de l'aigua i de la Vall del Madriu», et qui, maintenant, avec la dénomination ArtalRoc, substitue la salle d'exposition du gouvernement qui a été démolie pour construire un nouvel édifice. Beaucoup de tes amis étaient présents à cette manifestation, c'était plutôt «classe». Après à 20 heures 30, nous sommes allés au «cinéma de les Valls» où il y avait la projection d'un film documentaire réalisé par Hector Mas, petit-fils de Sergi Mas, qui est le sujet de ce film. Ce documentaire a été produit par la «Societat andorrana de ciències» qui est aussi le commanditaire de cette lettre. Sergi Mas, a été aussi bien à l'image du documentaire, qu'en sa présence égal à lui-même austère et exubérant.

C'est Ermengol Puig qui a fait la présentation du débat qui a eu lieu après le film que j'ai beaucoup apprécié. Le public, très nombreux, été différent de l'exposition

d'Escaldes-Engordany. C'était plutôt genre intellectuel.

La vie sociale, en Andorra, continue à être très active ce qui, j'en suis sûr, te réjouira. Dernièrement j'ai remis mon article pour les mélanges qui vont être publiés en souvenir de notre bien aimé Pere Canturri. J'y fais référence à nos amis monégasques, cela m'a rappelé les relations que nous avons eues avec les monégasques à Paris les années soixante. Je sais que ton côté cérémonieux préfère les ambassades aux légations, mais je te rappelle que Monsieur Bocca était Légit de Monaco et que j'aurai préféré que l'ambassade d'Andorre à Paris ce soit appelé Légation, car la relation de notre pays avec la France est toujours ambigu, le fait que le Président de la République française est aussi Coprince d'Andorra.

A ce sujet, je voudrai te renouveler mes remerciements pour tout ce que tu as fait, à la tête de la Maison d'Andorre à Paris, durant ces années soixante. Avec notre ami Cinto Rossell, qui était le légat d'Andorra (in pectore), vous avez projeté à Paris et surtout, à l'Elysée, une image très positive de l'Andorre. Il est clair que les syndicatures Reig-Baró et Escudé-Rossell ont été essentielles dans ce sens. Ce travail extraordinaire a abouti à l'apothéose qu'a été le voyage en Andorra de notre Coprince De Gaulle en 1967. Je voudrai que l'Andorra se souvienne de ces événements, car les années soixante sont, comme tu le sais, la base qui a permis le développement économique et social de notre pays.

Je t'écris cette lettre, devant un paysage enneigé et enveloppé dans un silence assourdissant.

Nous t'embrassons très fort.

1960. D'esquerra a dreta a la terrassa de l'estació: un desconegut; Lluís Rodríguez, posteriorment president del Departament audio-visual oficial; Sr. Junyer, Michel Avril; Mary Santpere, l'artista catalana; Gilles Marquet, director de RADIO ANDORRA; Jacques Lalanne; i Joan Francisco Torres, animador co-équipier de Maria Pura

1969. Quan William Danjon era director de la Casa d'Andorra a París, en ocasió de la visita dels alumnes andorrans, amb el vestit tradicional, i els professors a la Casa d'Andorra, situada al número 111, rue Saint-Honoré - Paris 1er. Foto: Francesc Ferré (reporter fotographe)

William Danjon a Sud Radio

sans aucune information ni propagande, mais aussi la neutralité de la Principauté d'Andorre où sont situés ses studios et où se dresse son émetteur. En ce début des années 50, Radio Andorre est une station commerciale puissante. Elle émet en ondes moyennes, ce qui lui permet de couvrir tout le sud de la France dans la journée et une grande partie de l'Europe, dont l'Espagne, dès la nuit tombée. Son émetteur ondes courtes lui permet également de faire entendre la voix de l'Andorre dans le monde entier. Elle sort d'une période d'instabilité car les autorités françaises issues de la Libération, lui reprochent, ainsi qu'à son propriétaire Jacques Trémoulet, d'avoir continué à émettre durant l'occupation de la France. En juin 1953, l'Assemblée Magna du Peuple Andorran l'autorise officiellement à continuer son exploitation malgré les pressions du coprince français. Elle ne diffuse toujours pas d'informations et ce n'est pas en tant que journaliste mais en tant que speaker, que William Danjon postule à Radio Andorre. Il y rencontre le Directeur de l'époque, Monsieur Georges Dahlqvist, qui lui fait passer des tests de voix et d'élocution. La station vit grâce au marché publicitaire radiophonique français dont les budgets se portent exclusivement sur les radios périphériques (Radio Luxembourg, Radio Monte-Carlo et Radio Andorre) depuis l'interdiction de la radio privée sur le sol français. Elle s'exprime donc en français toute la journée et diffuse des émissions en espagnol le soir. La langue catalane est, à l'époque, interdite d'antenne. En 1954, le Directeur artistique de la station, Paul Servant, recherche un nouveau speaker français pour remplacer Henri de Camaret (Henri Marais à l'antenne), désireux de retourner en France avec sa femme et son nouveau né.

Ce n'est que le 15 juillet 1955, à l'âge de 31 ans, que William Danjon est officiellement embauché à Radio Andorre comme speaker sous l'autorité de Paul Servant qui considérait que son nom n'était pas radiophonique. D'un commun accord, William Danjon prend donc le pseudonyme de Michel (son deuxième prénom) AVRIL (son mois de naissance). Il y travaillera, sans relâche, jusqu'au 31 mai 1963. En 1955, les programmes sont encore présentés par un couple franco-espagnol et les premières co-équipières de Michel Avril se nomment Lydia Linares et Carmen del Monte. Très vite, la voix caractéristique de Michel Avril et surtout son élocution impeccable (on dit de lui qu'il est le seul speaker à n'avoir jamais bafouillé à l'antenne) ont font une des voix masculines les plus populaires de la radio. Il présente à l'antenne de nombreuses émissions comme «Pages immortelles», émission de musique classique, «Le Programme à la Carte», «Chez vous Madame» l'émission féminine de la station, «Nouveau Sillon» et l'émission «Un sourire en Chantant»: Cette dernière émission était une émission créée et présentée par Paul Servant (sous le nom de Jean-Lou Chabrier) et dédiée aux

malades des Sanatorium et Préventorium. Il y aura une grande complicité professionnelle entre William Danjon et Paul Servant qui lui confiera la présentation de l'émission. Hélas, Paul Servant décède d'une longue maladie en août 1958. A partir de 1959 et en 1960, Jacques Trémoulet ayant fermé sa station marocaine «Radio Africa», c'est une grande partie de son équipe qui est transférée en Andorre, dont Gilles Marquet qui en deviendra Directeur Artistique, puis Directeur Général et son frère Jean-Louis Marquet qui en deviendra Directeur Technique puis Directeur Général. William Danjon qui avait la confiance de Jacques Trémoulet, pour lequel il avait également beaucoup d'estime, se voit confier les nouvelles émissions de la station et va poursuivre sa carrière de speaker à Radio Andorre sous la responsabilité de Gilles Marquet. La station étant un véritable studio de formation de jeunes animateurs qui n'y feront souvent qu'une seule saison, William Danjon aura l'occasion d'en accueillir et d'en former de nombreux. Aujourd'hui encore, d'anciens animateurs de la station, comme Georges Maltot, se souviennent avec émotion de sa grande culture, de sa courtoisie, de sa rigueur mais aussi de son humour très particulier, et lui doivent souvent leurs premiers pas devant un micro. Durant cet âge d'or de la station, la France entière et une grande partie de l'Europe sont familiarisées avec ces voix venues d'Andorre et le nom de Michel Avril est connu bien au delà des frontières. En cela, il devient un des ambassadeurs formels de la Principauté comme le furent également les speakerines de la station dont la célèbre Mlle. Aqi, dans les années 40. Depuis sa venue en Andorre en 1953, il a appris à aimer ce pays et les andorrans le lui rendent bien. Il a tissé tout un réseau d'amis et de contacts et a implanté durablement la religion Baha'ie pour laquelle il ne fera jamais de prosélytisme à l'antenne mais en restera un actif promoteur.

En 1963, c'est naturellement à lui que pense le Conseil Général des Vallées pour être le secrétaire du Syndicat d'Initiative. Tout en gardant d'excellents rapports avec Radio Andorre, Jacques Trémoulet et les frères Marquet, il quitte la station pour s'occuper de la promotion touristique de la Principauté qui n'en est encore qu'à ses balbutiements. A ce titre, il est chargé d'organiser, en partenariat avec Radio Andorre, la venue du Tour de France dans la Principauté en 1964. Cet événement permettra à l'Andorre de rayonner sur les écrans de télévision européens, ce nouveau média qui supplantera progressivement la radio.

Fort de ce succès, il est nommé en 1966 Directeur de la Maison de l'Andorre à Paris, 111 rue Saint Honoré, à l'angle de la rue de l'Arbre Sec. Durant 8 ans, il y représentera l'Andorre à travers de nombreuses manifestations et événements culturels et touristiques.

En 1975, après le décès du propriétaire de

Radio Andorre, Jacques Trémoulet, auquel il était resté fidèle, William Danjon revient en Andorre. Radio Andorre a définitivement perdu de son prestige et n'est plus audible que dans la Principauté et les départements français limitrophes. Une autre station andorrane, de capitaux français également, SUD RADIO, la concurrence sévèrement sur sa zone d'écoute. Sud Radio embauche William Danjon en tant que journaliste. Mais en 1981, l'Andorre, désireuse de se libérer de ce qu'elle considère comme du colonialisme, décide de ne plus confier ses ondes nationales à des sociétés étrangères. Radio Andorre et Sud Radio sont priées de fermer leurs antennes ou de quitter le pays. Radio Andorre arrête ses émissions et Sud Radio décide de se replier sur Toulouse. Ne souhaitant pas rejoindre les studios de Toulouse, William Danjon quitte Sud Radio. Après un bref retour au Danemark pour le compte de la communauté Baha'ie qui l'envoie en mission aux Iles Féroé, il revient en Andorre en 1982, appelé par son ami Antoni Ubach, pour occuper des postes à responsabilité au sein du Ministère de l'Education et de la Culture du nouveau gouvernement andorran. Il sera chargé de l'organisation de l'Université d'Été d'Andorre jusqu'en 1989, tout en étant secrétaire traducteur au ministère.

En 1993, il décide de revenir à son métier premier, le journalisme. C'est au Diari d'Andorra, récemment lancé, qu'il y exercera ses talents comme rédacteur. Désormais, c'est en catalan, devenu la langue officielle en Andorre, que William Danjon rédige ses articles.

En 2004, à l'âge de 80 ans, il est l'invité du premier ministre andorran, Marc Forné i Molné, pour célébrer les 50 ans de l'introduction de la religion Baha'ie en Andorre. En tant que premier Baha'i à s'être installé dans le pays, il a le titre de «Chevalier de Baha'u'llah».

Malgré l'âge et les ennuis de santé qui s'accumulent, il ne cessera jamais son travail au Diari d'Andorra et ses nombreuses activités sociales en Principauté. Résidant à la la Maison du 3ème âge «Clara Rabassa», c'est en taxi qu'il continuait à se rendre à la rédaction du journal.

En 2012, il décide de céder sa riche collection d'art à l'Etat andorran. S'il a toujours été extrêmement discret sur sa vie privée dont seul un cercle très restreint en connaissait la nature, on connaissait de lui sa foi religieuse mais aussi sa passion pour les arts et la culture, en particulier pour les peintres et artistes scandinaves. En janvier 2014, à l'occasion des vœux de la nouvelle année, il était toujours à son clavier d'ordinateur pour écrire un dernier message à ses amis qui purent comprendre, entre les lignes, qu'il avait enfin cessé d'avoir des projets dans cette vie terrestre.

Il disparaissait le 8 février 2014 à l'âge de 89 ans.

M'agrada l'abric que porta, William

Per **Andrés Luengo i López**

Explicava, però no gaire, que en els seus anys com a director de la Casa d'Andorra a París havia coincidit en certa ocasió a la porta d'un sarau amb Salvador Dalí. I que, casualitats de la vida, aquella nit portaven tos dos el mateix abric. Igualment kitsch, però és que William Danjon sempre va ser una mica dandy. O molt. Així que el pintor se'l va quedar mirant, es va tocar els bigotis –aquell dia sense engominar, perquè no hi havia mosca ni fotògraf a la vista– i li va deixar anar, tan panxo: «Monsieur, j'aime le manteau que vous portez». Doncs bé: aquesta era la classe d'anècdotes que William explicava de Nadal a Sant Esteve, si l'agafaves un dia amb la guàrdia baixa i li donava per obrir-te ni que fos l'esclètxeta d'una vida que intuïem rica en personatges i escenaris mundans. Però ell era –en això dels records– com reclamava Martí i Pol: «Me'n recordo de tot, però no enyoro ni el passat fonedís ni el futur càl·lid». Mai no va exhibir un passat cosmopolita com pocs en aquest racó de món nostre. Però cosmopolita de veritat, no com ara que n'hi ha que es pensen que per escapar-se un cap de setmana a Londres amb Vueling i al següent, a Berlín, ja han vist món.

William era un personatge com sortit, perdonin vostès, d'El mundo de ayer de Zweig: políglota, educadíssim, d'una elegància que li venia per via genètica i que va cultivar fins al final amb un puntet de saludable vanitat. I discret, perquè mai no va fer ostentació del que havia sigut: un speaker de Radio Andorra en els temps daurats de l'emissora, company de patums com Lydia Merino i de Carmen del Monte, apa, quan pels estudis del Roc de les Anelletes hi desfilaven autèntics mites de la música universal –i de tant en tant se'ls enduien a l'històric edifici d'Encamp per a un méchoui de res: Dalida, Anquetil i tota la pesca. Quasi res. Sabem que es va instal·lar a Andorra quasi per atzar, per donar testimoni d'una exòtica fe, la Baha'i, de la qual mai, però mai

no va fer proselitisme. Però, ¿què en sabem, de la seva vida anterior? ¿I de la munió de gent–alta, mitjana i baixa, a qui ell tractava amb idèntica deferència, amb la major cortesia, com si aquell fos per a ell el moment més important de la vida, que va conèixer al llarg de la seva dilatadíssima carrera? Si una passejada amb ell pels carrers de la capital es podia allargar hores i hores –com recordava dies enrere Sylvain Athiel– perquè calia anar saludant tothom que es creuava pel carrer –i quan diem tothom, volem dir exactament això, tothom: des del síndic Mateu a qui havia conegut de nen fins a l'escombriaire filipina a qui, intuïm, havia ajudat en alguna remota i secreta ocasió– ¿quina quantitat de personatges no devia tractar als seus anys parisencs? Una de les llàstimes del seu traspàs és que se n'ha anat sense deixar escrites –que sapiguem, és clar– unes memòries que haurien sigut, segur, sucosíssimes. Massa discret per fer-ho. O potser una manera d'admetre que la cosa s'acabava, i això sí que no, perquè ell va lluitar fins al final, fins a l'últim dia i amb totes les seves forces, contra la decrepitud i l'abandonament. Així que no hem tingut memòries.

Qui subscriu es compta amb orgull entre les moltes persones –¿desenes? ¿centenars?– a qui William va acollir generosament en aterrar en un país, diguem-ho clar, poc amable amb el foraster. Ell va fer una mica més fàcil, una mica més digerible, l'adaptació personal, social i laboral en una terra estranya, per molt que català i tota la pesca. Amb una trucada, amb una gestió, amb un contacte a temps. Sense esperar mai res a canvi. Potser perquè es veia a ell mateix 60 anys enrere, quan va arribar en aquella Andorra on tot estava per fer i que avui té l'obligació d'incloure'l entre els seus pioners. Recordem avui la nostra última conversa: «Demà us portaré l'oració que cada nit li reso a la Blanca». No hi va haver demà, mai no sabrem l'oració i cregui'm, tot plegat és sense vostè una mica més trist, una mica més hostil. Que la terra li sigui lleu, William, amic.

Text publicat a *El Periòdic d'Andorra* el 14-2-2014

Foto: Tony Lara

Homenatge a William Danjon

Per Badi Daemi

En ocasió de la dedicació de part de la revista d'Àgora Cultural a la persona de William Danjon Dieudonné, se m'ha demanat, com a correligionari seu, escriure aquest article sobre la seva faceta religiosa i biogràfica. A l'estiu de 1953, William, llavors un jove universitari, de nacionalitat francesa (pare francès i mare nord-americana), resident a Copenhagen, Dinamarca, que feia només un any havia acceptat la fe Bahá'í, va participar en una conferència europea Bahá'í en què demanaven voluntaris per obrir diferents països europeus a aquesta relativament nova religió (que neix el 1844 a la llavors Pèrsia,

Article de la Semaine RadioTélé 1960

avui Iran) i accepta aquest immens desafiament per venir i divulgar la fe Bahá'í al Principat d'Andorra. El 7 d'octubre d'aquell any hi arriba. Amb el temps i després de l'acceptació de la nova fe Bahá'í per part d'una desena de persones es va formar l'òrgan administratiu dels Bahá'ís a Andorra, denominat Assemblea Espiritual Local d'Andorra la Vella, on hi va servir com a coordinador i vicecoordinador. L'any 1992 va assistir amb altres amics Bahá'ís d'Andorra a la commemoració del centenari de l'ascensió de Bahá'u'lláh, profeta fundador de la fe Bahá'í. Va ser molt emotiu el fet que un pergami, que portava inscrit els noms dels pioners que van obrir a distints països i territoris la fe Bahá'í, inclogués el nom de William Danjon Dieudonné, com a pioner d'Andorra. El pergami està dipositat a la tomba de Bahá'u'lláh.

En converses privades sempre em deia que l'única decisió de la seva vida de la qual tenia certesa absoluta que havia estat un encert era la de venir a Andorra com a pioner Bahá'í. Finalment la flama de la seva ànima es va extingir el 7 de febrer de 2014 a la residència Clara Rabassa. En la seva tomba apareix una part d'una de les seves oracions preferides d'Abdu'l-bahá'í, fill del fundador de la fe Bahá'í:

"...Oh Déu! Alça l'estendard d'unitat de la humanitat, estableix la Més Gran Pau, uneix els cors dels uns amb els altres..."

Oh, Tu, bondadós Senyor! Tu has creat tota la humanitat d'un mateix origen. Tu has decretat que tothom pertanyi a la mateixa llar. En la teva sagrada presència tots són els teus servents i tota la humanitat s'empara sota el teu tabernacle; tothom s'ha reunit a la teva taula de munificència; tothom està il·luminat per la llum de la teva providència. Oh, Déu! Tu ets bondadós amb tots, tu has proveït per a tothom, dones asil a tothom, confereixes vida a tothom. Tu has dotat tots i cadascun dels homes amb talent i facultats, i tothom està submergit en l'oceà de la teva misericòrdia.

Oh, Tu, bondadós Senyor! Uneix tothom. Fes que les religions concordin, fes de les nacions una de sola, a fi que puguin veure's les unes a les altres com una sola família i tota la humanitat com una sola llar.

Que totes puguin associar-se en perfecta harmonia.

Oh, Déu! Alça l'estendard d'unitat de la humanitat.

Oh, Déu! Estableix la Més Gran Pau. Uneix Tu, oh Déu, els cors els uns amb els altres.

Oh, Tu, Pare bondadós, Déu! Alegra els nostres cors, amb la fragància del teu amor. Il·lumina els nostres ulls amb la llum de la teva guia. Alegra les nostres oïdes amb la melodia de la teva paraula i empara'ns tots en el refugi de la teva providència.

Tu ets el poderós i el fort. Tu ets el qui perdona i Tu ets aquell qui tolera les negligències de la humanitat.

Homenatge a William Danjon

William Danjon i el cap de Govern Marc Forné el 2004 en ocasió dels 50 anys de la religió Bahá'í a Andorra

Per Carles Torralba i Massip

Vull parlar d'una persona estimada que ens va deixar el 8 de febrer. Dijous escoltava els programes dels mitjans amb motiu del Dia mundial de la ràdio de la Unesco i em semblava un petit homenatge a William Danjon.

L'històric locutor de Radio Andorra la dècada dels anys 50 i posteriorment periodista de Sud Radio el recordo per la proximitat, la simpatia i la disponibilitat de l'amic de tots, sempre a punt per ajudar a encarar nous reptes. De fet, la seva vinguda fou a causa d'una missió d'ordre ecumènic: era la persona que havia d'introduir la fe Bahá'í al nostre país.

Les seves biografies parlen de la tasca a Radio Andorra, de la posició com a secretari adjunt del Sindicat d'Iniciativa i el posterior pas a director de la Casa d'Andorra a París. Es recorda el seu retorn a l'ofici com a periodista de Sud Radio i la tasca com a funcionari del ministeri d'Educació i Cultura. Em vénen a la memòria tots aquests pensaments i em sento agraït de conèixer-lo. Si l'hagués de descriure, era una persona d'una gran humanitat i saviesa. Era un home culte i determinat que utilitzava el seu saber per ajudar els altres. Sempre estava a punt per donar-te un cop de mà des de l'alegria, intensament implicat en la vida social: se'l veia tan aviat a la Creu Roja com acompanyant a les sortides dels jugadors del VPC. Recordo la seva inestimable col·laboració a les Temporades de música i dansa, una part del projecte és una realitat gràcies a ell. Tenia un criteri estètic segur en tots els àmbits de la cultura, era políglota i erudit.

El recordo sempre impecablement vestit, amb una mirada inquieta i aguda que ho analitzava tot més enllà dels vidres enfosquits de les seves ulleres. Formaven ell i la meua cosina Lídia Armengol, un duo còmplice i brillant que va treballar incansablement per a l'obertura internacional d'Andorra, gràcies als seus esforços, per exemple, es va donar vida a la Universitat d'Estiu d'Andorra.

També era, i crec de justícia recordar-ho, un gran ambaixador d'Andorra. La seva veu transmetia tot l'amor i la fe que sentia pel país. Són records d'una persona exemplar que ha deixat una empremta inesborrable no tan sols en el que vam tenir la sort de conèixer-lo, sinó també en la història recent del país.

Text publicat al Diari d'Andorra el 16-2-2014

Homenatge a Albert Puigoriol i Lladó i la seva esposa Jacqueline Gimet i Soubsol

Per Sergi Mas i Balaguer

Caelone peractum fluxit opus

*D'on ha sortit aquesta obra
magna?*

1959, acabat d'arribar de Barcelona i decidit de restar per sempre a Andorra, em vaig trobar en la necessitat d'arreglar uns papers que em demanava la Vegueria Episcopal, entre d'altres requisits una fotografia meva recent de les dites de carnet.

Algú de Sant Julià de Lòria m'adreçà cap a un fotògraf establert a la carretera general, a la mateixa Andorra la Vella. Em digué, "el trobaràs després de la plaça, quasi davant dels establiments Pyrénées, entre un basar de joguines i una botiga d'objectes de decoració i *souvenirs*. Hi ha com una entrada que dona a una escala que en lloc de pujar baixa, és allí!"

Efectivament en el subsòl, per sota del nivell del carrer, es trobava un estudi laboratori de fotografia, tot en blanc i negre, trípodos amb càmeres de placa i de rodet, focus dalt del seu suport amb rodes, compartiments amb cortines, llargues prestatgeries lluint fotografies de reclam pel treball de qualitat, nuvis, nens i nenes de primera comunió, molts retrats de damisel·les en posats interessants, vestides i pentinades com les e..., *starlets* franceses de l'època...tot molt endreçat.

El mateix senyor que es veia darrere un taulell, que de bell antuvi podia semblar, tot ell vestit de gris, l'ampliació d'un clixé i que també es veia endreçat i polit, es movia fent

anar una guillotina per retallar el sobrant de paper d'una colla de fotos positivades. Aquest home m'atengué amablement, em feu asseure en un alt tamboret, m'agafà de les galtes per posar-me enquadrat, m'advertí de no fer pampallugues perquè si no hauríem de repetir la foto i em digué que l'endemà podia tornar a recollir les sis còpies del petit retrat. M'explicà que ell no era d'aquells *FotoMaton*, que revelaven en una galleda en un minut. Ens acomiadarem i l'endemà, ell i jo complírem, i restàrem, si més no, coneguts. Amb aquell home, ni alt ni baix, sempre abillat correctament de gris, d'una edat indefinida, de posat tranquil, d'un parlar correctíssim i ajustat, amb un català difícil d'identificar, probablement gironí però amb un cert caient pompeufabrista, era, com ja devien suposar, el nostre Albert Puigoriol, avui un personatge majorment desconegut i del tot imperdonable el seu oblit.

Cal tenir en compte, però, que en aquells beneïts temps Andorra era titllada com a desert cultural, qualificatiu injust, encara que no del tot.

Al començament de l'exuberant dècada dels anys seixanta del segle passat –qui ho diria, sembla ahir i ja han passat més de cinquanta anys– vaig tenir llogada al carrer de la Vall d'Andorra la Vella una botigueta taller, a ca l'Alianó, a tocar de la seu del Consell General. I s'escaigué coincidir en el temps de l'alternança de ser escollits com a síndics els senyors Julià Reig i Josep Baró, que foren successors del mític síndic Francesc Cairat. Tan a la vora del Consell General que l'Alianó va vendre la cort amb paller a l'estament per construir-hi unes dependències administratives.

L'elaboració d'un llibre de text apte per als estudiants de totes les modalitats escolars d'Andorra va ser una iniciativa del conseller general Antoni Aristot en aquest nou marc. L'Albert Puigoriol rebé l'encàrrec per dur a bon port aquesta tan necessària missió. Aquesta comissió comandada i a càrrec de qui va gairebé tenir tota l'autoria estava formada per mestres de minyons, el mateix Albert Puigoriol, el monjo de Montserrat Dom Justí M. Bruguera i en Pere Canturri, de l'hostal Calones i novell funcionari de la conselleria de Cultura, aquest sortosament s'encarregà de donar vida amb els seus inconfusibles dibuixos als textos que acompanyen la famosa edició de l'encara avui imprescindible *Andorra, el meu país*.

Van ser uns anys prodigiosos, d'una activitat vertiginosa, en un temps rècord es va reformar la vetusta Casa de la Vall, es va fer donant a l'oberta vall, una terrassa que a sota albergava oficines i les cel·les de la nova presó, rarament ocupada en aquells temps. Es creà un cos de funcionaris, s'ideà una duana eficaç, apta per solucionar el pressupost necessari en una economia moderna. També per aquella època s'iniciaren obres públiques com la dels col·legis de les sis parròquies, la clínica

hospital pública, el quarter dels bombers i *tuttiquanti* absolutament indispensable, sobretot perquè el volum de població augmentava prodigiosament amb l'afluència en massa d'immigrants que venien a treballar al Principat.

No sé ara mateix quants mesos o anys vaig poder veure o gaudir, en part o en grup, d'aquests cinc senyors, que ens saludaven en passar pel davant de la botiga o entraven si els abellia a fer petar la xerradeta. És d'aquesta manera com jo vaig seguir quasi fil per randa els laboriosos treballs d'investigació i de confecció coherent que convenia una obra en aparença senzilla però per això mateix tan compromesa. Tot havia de ser nou, entenedor i d'utilitat, eficient i pràctic. Sobretot, en Puigoriol era el que més s'interessava pel meu treball, cosa rara, en una persona tan discreta i reservada.

I pels objectes de la vella artesanía del Pirineu que m'acompanyaven i decoraven l'espai sever de pedra del paller com per exemple una taula massissa però dita gran de l'època, d'aquelles immenses taules de les grans famílies del país, o un sagrari tallat amb musicatures procedent d'una vella capella particular, o els salers típics de nansa negra de tants fumats.

Tant fou així que en una ocasió em demanà si em semblava bé que un dia em vingués a veure a Aixovall i jo, naturalment, li vaig respondre afirmativament.

A les acaballes de la tardor, ens trucaren a la porta del cap de casa de cal Colltort. Eren ell i la seva senyora que acabaven de pujar les escales, ell esbufegava. Quan va poder parar em digué que patia d'asma i que per això li costava respirar. Ens presentà la muller, una francesa de nom Jacqueline. Feien bona parella, més o menys de la mateixa edat, sense data, vestits sense ostentació, tots dos extremament atents i afablement seriosos. Al damunt de l'escudeller hi havia com una mitja dotzena de peces obrades en fusta, ell em preguntà si encara en tenia més, les hi vaig mostrar. Abans de marxar em va demanar si podia fotografiar algun dels exemplars d'art popular domèstic de la nostra col·lecció i li vàrem dir que n'estàriem congratulats.

Tornaren a venir tots dos, ell amb una mica més de dificultat de respirar, una mica més abrigats que l'altra vegada i ara també equipats amb tot d'aparells per fotografiar. Amb gestos i precaucions de professional anà aprofitant la natural llum diürna que entrava pel nostre balcó per encarar els vells i bells estris de fusta escollits a l'ull de vidre de les càmeres. Enllestida la feina la Maria, la meva dona, ens tenia a punt una beguda calenta i unes galetes que ella havia fet. En haver acabat i després d'acomiar-se gentilment se'n tornaren i no els veiérem mai més.

S'acabà l'anar a la botiga taller de la Vall, ja que l'antiquíssima casa dels Alianó havia d'aterrar-se per fer-hi en lloc seu un edifici de pisos. Això va fer que perdés el poder seguir els quefers oficials que es comentaven entre

amics i veïns del barri que va de l'església a ca la Vall passant per la plaça Monjó.

L'arribà un tal dia que un matrimoni francès, que escollí sàviament gaudir la seva *retraite* venint a viure a l'arcàdica Andorra, em regalaren un formós i original llibre, escrit en català i en francès i editat per n'Albert Puigoriol i il·lustrat abundantament amb fotografies en color i en blanc i negre. Ens afectà emocionalment i encara més en trobar-hi a dins, tan bellament reproduïts, els nostres estimats atuells artesans. El llibre és una obra en què de forma selecta i intel·ligent es mostra el paisatge i l'art tradicional de forma neta, extensa i clara, escrit irreprotxablement en català i francès. És infinitament més que una guia turística.

Coincidint més o menys amb aquest venturós fet, el nostre fill gran es presentà amb ell llibre *Andorra, el meu país*, que el Consell General obsequià a tots els alumnes de les escoles del Principat. Ara potser pecaré de manca d'objectivitat però en tot cas l'opinió que en tinc és sincera, i crec que *Andorra, el meu país* és el millor llibre escolar que s'ha editat mai, el més complet, on són més clarament exposats els usos i costums i els seus trets identitaris, completament nets i concisos, sense demagògies ni d'esquerra ni de dreta, tal com són. En resum, els autors, incloses les il·lustracions excel·lents d'en Pere Canturri, superen al meu entendre el que jo conec del gènere incloent-hi els modèlics llibres escolars que tinc procedents de quan jo era infant i que ens proporcionava l'escola oficial de la Generalitat de Catalunya.

Ara afegiré el comentari següent. Crec, si no m'erro, que hi hagué, més cap aquí, una reedició d'aquest llibre imprescindible, a càrrec o per iniciativa del Sr. Antoni Aristot que va acompanyar la confecció originària, que anà a cura del professor i poeta Manuel Gibert.

A continuació, tot seguit, aparegueren també altres llibres d'Albert Puigoriol, amb més aportació documental i molts més aspectes històrics exposats i comentats, que van aportar més sobre el treball d'estudis del remarcable pedagog i fotògraf que a vegades recorda l'estil del pedagog i gironí Carles Dalmau.

Mai de mai no em vaig trobar, en cap dels petits grups de companys interessats per la vida cultural del nostre país a l'Albert Puigoriol. A part del mestre Orelleta no sé de ningú que fos amic íntim d'ell. Puc imaginar-me d'on venia i d'on procedia i de quin peu calçava ideològicament, però només són especulacions, ni ell se'm confià ni jo vaig tenir la gosadia d'intentar forçar la seva extrema discreció. Sí que puc donar fe sense temor a equivocar-me dels seus extensos coneixements, de la seva capacitat de treball i del seu insòlit talent.

La providència ens el va enviar.

Puigoriol, mot compost *-puig*, cim d'un massís muntanyós, i *oriol*, moixó groc i negre-. Tot plegat sona a cant gloriós. Doncs glòria per sempre, Albert.

La literatura explicada als nens

Per Josep Carles Láinez
Filòleg i escriptor

L'any 1963 la Junta de Cultura del Consell General de les Valls d'Andorra publicà un llibre que, com llegim en la portada, era una "obra destinada a les escoles": *Andorra, el meu país*, d'Albert Puigoriol i Lladó, revisat per Justí M. Bruguera i amb gravats de Pere Canturri i Montanya. La motivació política del volum s'observava en un fet: el primer nom en la llista de responsables no és pas el de l'autor, sinó el d'Antoni Aristot i Gomà, aleshores conseller secretari de la Junta de Cultura, del qual va partir la iniciativa i, possiblement, qui en dirigí el contingut. L'any 2003 se'n va realitzar una edició facsímil, a càrrec també del Consell General, aprofitant l'avinentsa dels quaranta anys de la seva primera impressió. El volum del segle XXI inclou pròlegs de Francesc Areny Casal, Antoni Morell i Manel Gibert. Massa noms per a un títol per a l'escola? Evidentment, no. I aquí rau la seva transcendència, perquè allò que s'hi contava era el que va aprendre una generació d'andorrans, a més de part de l'anterior, i de part de la següent. I es donava una imatge determinada, i en veritat rica, del patrimoni històric, institucional, cultural i artístic del nostre país. Quina?

Manel Gibert, en el seu pròleg, es refereix encertadament a *Andorra, el meu país* com "el primer clàssic de la literatura didàctica andorrana". Tanmateix, ni me n'ocuparé ara, de l'anàlisi del llibre en el seu conjunt, ni teoritzaré sobre el fet si les obres que tracten de literatura formen part estricta de la literatura o cal remetre-les al terreny del pensament científic. I menys encara reflexionaré si, com en el cas que ens ocupa, aquests assaigs no es pensaren com a lectura d'abast ampli i públic, sinó dintre de l'àmbit prou més demarcat del llibre de text, de les peces a través de les quals es desenvolupa la formació escolar dels més petits, i fins i tot de molts andorrans que tingueren accés a una realitat potser inèdita o no ben coneguda en una data ja llunyana.

Com tractà Albert Puigoriol i Lladó el fet literari d'Andorra? D'una manera molt curiosa, intel·ligent i, tal volta sense pretendre-ho, donant-li rellevància: repetint-ne el contingut en dues seccions: en la dedicada a la geografia i la història del Principat; i en la dedicada a les manifestacions culturals i populars, en concret en l'apartat "El patrimoni artístic", en els dos capítols sota la rúbrica "La literatura" (segles XVIII i XIX, i segle XX).

Resulta oportú i aclaridor que els tres noms fonamentals de la primera literatura andorrana apareguin en el relat de la història del país com a fites i quasi únics esdeveniments destacables dels segles XVIII i XIX. Així, en l'apartat històric, el *Manual Digest*

d'Antoni Fiter i Rossell és considerat "el fet més important" del segle de les llums a Andorra; tanmateix, el *Polítar andorrà* d'Antoni Puig el descriu com "una explicació, en forma més senzilla, del contingut del *Digest*; en tercer lloc, la *Relació sobre la Vall d'Andorra* de Tomàs Junoy, de la qual no esmenta el títol, és batejada per Puigoriol com la "primera història d'Andorra".

Quan reprèn les obres escrites dins de l'ampli ventall de les pràctiques artístiques, Puigoriol és clar de bell antuvi: "No es coneix cap obra literària andorrana pròpiament dita", frase que apareix en el cos del text i en el resum pertinent d'aquest capítol/llició. Fou taxatiu l'autor, és indiscutible, i caldria esbrinar si allò serví com a llançadera de la literatura andorrana moderna o com a informació desmoralitzadora en un principi. Als noms ja esmentats, hi afegeix el següent comentari: "Si a Andorra les obres pròpiament literàries manquen, en canvi, les que hi fan referència són extraordinàriament abundants". Aquestes paraules seran una mena d'explicació per la referència a Pierre-Roch de Roussillou, George Bentham i, és clar, Jacint Verdaguer. El segle XX, però, Puigoriol l'assumia amb esperança, i no s'equivocà, tot dividint el capítol/llició en "Publicacions periòdiques", "Llibres dedicats íntegrament a Andorra" i "Articles. Versos. Guies. Treballs diversos". Hi fa esment particular d'Esteve Albert, a l'obra del qual intitulada *El Pessebre d'Engordany* dedica una llició monogràfica, i no hi manca tampoc una relació de vora una trentena d'escriptors i estudiosos que han tingut una determinada vinculació amb el Principat, fent palès l'atractiu d'un país amb una idiosincràsia i unes tradicions molt per damunt del que podria fer suposar la seva producció escrita. D'altra banda, l'alta consideració del llibre (sobretot del *Manual Digest*) i la mitificació de la seva importància potser fóra essencial a l'hora de bastir una Andorra cultural o, almenys, de no perdre mai de vista aquella herència que, al seu torn, haurà de ser llegada.

Article publicat al diari *El Periòdic d'Andorra* el 21-5-2011

50 anys d'"Andorra, el meu país", el primer manual escolar d'andorranitat

Per **Esther Jover i Martin**

"Ben amagada al cor dels Pirineus, Andorra té una llarga i bella història, sense violències, amb una llengua antiga, un ric patrimoni de costums, unes llegendes evocadores i, a més, per a goig dels ulls i de l'esperit, uns paisatges de meravella que emmarquen els monuments que la vellúria ens ha llegat. Així és, infant d'Andorra, la teva Pàtria. Estima-la." Lliçó número 1 d'andorranitat: La Pàtria. Ja fa 50 anys que la junta de cultura del Consell General de les Valls d'Andorra va editar *Andorra, el meu país*, un compendi d'història, geografia, institucions, cultura i costums del país destinat als escolars. L'obra, impresa per la històrica editorial Casal i Vall, va ser impulsada i dirigida pel conseller-secretari de la junta de cultura Antoni Aristot i Gomà. El text el va escriure Albert Puigoriol i Lladó, amb la revisió de Dom Justí M. Bruguera, monjo benedictí i director de l'editorial Abadia de Montserrat. El llibre inclou una quarantena de gravats realitzats per l'historiador i polític Pere Canturri i Montanya.

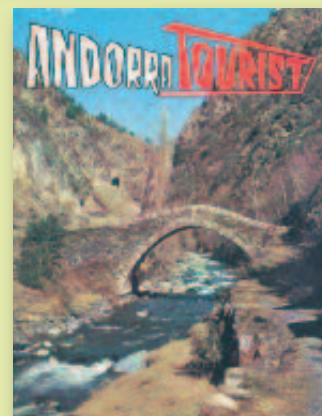
El text constata l'enorme evolució que ha viscut el país en les últimes cinc dècades, començant per la població, que el 1963 era d'uns 11.000 habitants i actualment supera els 75.000. En el moment de la publicació del manual, els coprínceps eren el bisbe d'Urgell Ramon Iglesias Navarri i el president de la República de França, el general Charles De Gaulle, i encara no existia el poder executiu (el Govern). Encara hi havia sis parròquies –la d'Escaldes-Engordany no es va constituir fins al 1978– i, per tant, l'Arxiu de la Vall només s'obria amb sis claus.

La justícia criminal encara podia "imposar una pena corporal", que s'hauria de llegir "a la plaça d'Andorra, en presència del reu, el Tribunal i el Consell General". L'última pena capital al país es va aplicar el 18 d'octubre de 1943, tot i que la pena de mort no es va abolir oficialment fins a l'aprovació de la Constitució el 1993. El sistema d'execució era el garrot vil. La lliçó es completa amb un gravat de Canturri de l'instrument de mort. El pròleg del llibre aclareix que "ja no hi ha motiu de guardar aquell secret", referint-se al contingut del *Manual Digest* (1748), d'Antoni Fiter i Rossell. És el 1963 i "és convenient que tots els andorrans coneguin la història i les característiques del seu país amb el detall necessari". Abans d'*Andorra, el meu país* ja s'havien publicat compendis i llibres d'història del país, però el manual era el primer que es pensava directament per formar els estudiants.

Una vintena d'anys després, Crèdit Andorrà va editar *Breu història d'Andorra* (Nono-Art, 1983), un còmic que explicava la història d'Andorra. La historieta gràfica acabava amb els coprínceps Mitterrand i Martí Alanís, amb Òscar Ribas al Govern i amb el síndic general Francesc Cerqueda. Tres dècades després de l'edició del primer còmic i cinc dècades des de la publicació d'*Andorra, el meu país*, *Història digital d'Andorra* (Aloma Editors, 2013) és un còmic actual en què ja s'explica la Constitució, l'obertura econòmica, les eleccions, etcètera.

Article publicat al diari *Bondia* el 23-7-2013

Foto: Tony Lara

'Andorra turística', la guia completa per als visitants de principis dels anys 60

Per **Esther Jover** i **Martin**

L'exministre de Cultura Pere Canturri explicava la setmana passada el procés d'elaboració del llibre *Andorra, el meu país* (1963), un manual escolar sobre el país que va ser escrit per Albert Puigoriol i Lladó.

La tria del redactor no va ser casualitat: aquell mateix any, Puigoriol i la seva esposa, Jacqueline, van escriure *Andorra turística*, una guia per als visitants de les Valls que es va editar en català. El llibre, d'unes 175 pàgines, contenia fotografats en blanc i negre i un mapa desplegable, en color, de 33x33 centímetres.

Als anys 60 Andorra vivia una expansió del turisme. Catalans i francesos, sobretot, es desplaçaven fins al Principat per fer compres que no trobaven als seus països o per adquirir els productes a millor preu i conèixer el paisatge i la idiosincràsia del petit estat. Cada pàgina de la guia és un capítol dedicat a algun element destacat de les Valls, des de la geografia i els monuments a la vestimenta, els costums, les institucions, l'economia tradicional...

El tàndem Puigoriol parlava del Consell General, del tabac, dels traginers, de les "dones joves d'Escaldes-Engordany" i, és clar, del contraban, una activitat que des de feia dècades ja s'entenia com una forma de vida dels andorrans.

Andorra turística ronda per les botigues d'antiquaris com a una relíquia –però a un preu molt accessible– que alhora serveix de document històric per conèixer la societat de l'època i com es divulgava el país entre el primer "turisme de masses".

El matrimoni també va escriure conjuntament *Els andorrans* (1965), en català, castellà i francès, *Andorra, monuments i paisatges* (1967), amb textos en francès, català, castellà, anglès i alemany, i *Andorra. Pintura romànica* (1969), amb textos en castellà, català, francès i anglès, entre d'altres obres del Pirineu català.

D'Albert Puigoriol n'ha transcendit que va col·laborar a la revista *Neu*, de l'Esquí Club Envalira i, més tard, a la publicació *Esquí Club d'Andorra*, que es va editar entre 1952 i 1971. Puigoriol va ser mestre de la Cortinada.

Article publicat al diari *Bondia* el 6-10-2013

Recuperar Albert i Jacqueline Puigoriol

Per **Antoni Pol** i **Solé**

Reconèixer en vida els mèrits d'aquells que han treballat per a la divulgació, millor coneixement i estima d'Andorra ha estat sempre difícil.

Però "mai no és tard, quan Déu aime", com es diu a Canillo.

En el cas de la parella Albert Puigoriol i Lladó i la seva esposa Jacqueline Gimet i Soubsolet ho ha estat triplement.

Primer, com és habitual, destacar-se sent foraster genera sempre desconfiança, i

aquesta, el dubte entre els coetanis del lloc, que no disposen de la distància i perspectiva suficients.

Segon, que sapiguem, varen estar temporalment al país, si així se'n pot dir de la

seva estada, que es va produir entre les dècades del 1940, 1950, 1960 i 1970. Es coneix que tingueren telèfon i pis a l'edifici Solixent, a Encamp, entre el 1970 i el 1976.

Gràcies al seu expedient com a mestre de l'ensenyament espanyol guardat a l'Arxiu Històric de Girona, sabem que va néixer a Teià (Maresme, Barcelona) i que va exercir de mestre a l'escola espanyola de la Cortinada (Ordino) entre els dies 1/6/1948 i 15/4/1957.

Edifici Solixent a Encamp, on residia

La seva actuació com a mestre va començar el 1945 a Alinyà (Alt Urgell) i es va acabar a Puigcerdà el 1976, quan va morir. En aquests 31 anys només 14 en va exercir com a mestre, en què va agafar dues llargues excedències entre mig, del 1957 al 1967, i del 1967 al 1973. La major part del temps d'aquestes excedències el passà a Andorra.

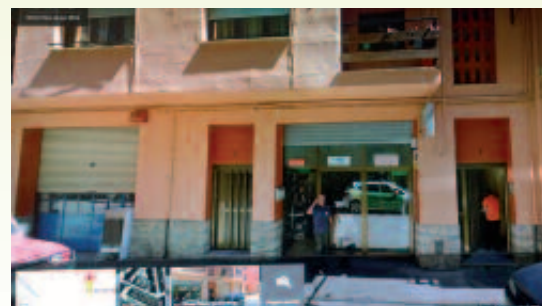
I, tercer, la seva discreció, malgrat realitzar cinc llibres sobre Andorra dels vuit que se'ls coneixen i en diverses edicions utilitzant el català, el francès, l'anglès, el castellà i l'alemany, que van cobrir tota la dècada dels anys 60 i part dels 70.

Prèviament l'Albert Puigoriol i Lladó havia escrit i publicat alguns articles com el de "Mossèn Cinto i Andorra" el 1952 a la revista *Neu* o "Les sports dans les Vallées" el 1956 a la revista *Andorra*.

Aquesta discreció ha fet que no es disposi de fotografies seves ni de relats del seu recorregut vital, malgrat els seus nombrosos textos així com bones fotografies amb què els acompanyaven.

Les seves tres primeres obres mereixen especial atenció.

La manca de bones guies turístiques va fer

Puigcerdà, carrer Puigmal 5 on va morir Puigoriol

aparèixer primer *L'Andorre touristique*, acabada el 1961 i publicada el 1963, en la primera edició en francès, la segona edició en anglès i la castellana que va arribar el 1973, amb algunes petites variacions en cadascuna d'elles, per actualització sobretot del contingut fotogràfic. En total se'n varen fer onze o més edicions.

L'objectiu del llibre era presentar *les Vallées d'Andorre* per la imatge i ho van aconseguir amb unes imatges netes i atractives que ocupaven la meitat de cada pàgina i donaven un dinamisme i atractiu a la guia, que, gràcies a uns textos àgils i acurats, l'elevaven a la qualitat de llibre.

No es tracta només d'una recollida i selecció d'informació i fotografies per a turistes, com van fer en les seves darreres guies, *De Pont de Suert a la Vall de Boí* el 1971, *La Vall d'Aran* el 1972, o a *La Seu d'Urgell* el 1973.

Comencen reconeixent a Andorra una entitat i es pregunten inicialment, però què és doncs Andorra?

I la resposta, malgrat les 176 pàgines, és senzilla, enginyosa i atractiva. I l'expressen en el sumari, que estructura el llibre en "Un Principat, Dos Prínceps, Tres rius, Quatre ponts, Cinc esglésies, Sis Parròquies (amb el matís d'una excepció), Set singularitats, Vuit llegendes, Nou tradicions i Deu itineraris".

Més brillantment no ho podien fer.

I en la conclusió final del llibre reproduïen una cita de Jean-Auguste Brutails, que diu que Andorra és l'última supervivència d'un règim universalment abolit, el darrer eco medieval i que d'aquí deriva un viu interès arqueològic i humà. I hi afegeixen que la magnificència dels seus llocs, la seva altitud, el seu sol i el seu aire pur la predestinaven a ser el lloc ideal de repòs i de vacances.

I tant és així, que la parella Puigoriol ressentien i havien descobert per Andorra quelcom diferent i únic, que s'atreviren a fer els textos i sentir-se plenament autors del segon llibre, *Andorra, el meu país* el 1963 i imprès el 1964.

Aquest llibre va reactivar, acompanyar i preparar durant deu anys la consciència col·lectiva en l'Andorra del canvi econòmic i la transformació generalitzada dels costums, que havia de permetre l'Andorra que iniciaria el programa d'andorranització de tot l'ensenyament al país i la voluntat de reforma política als anys 70, que precediria l'Andorra de la Reforma del 1981 i que donaria pas a l'Andorra de la Constitució del 1993.

El seu tercer llibre, *Els andorrans*, aparegut el 1965, completava i confirmava la importància i la vàlua de la seva obra per a Andorra. En el preliminar ho deien clar, que després de fer el primer llibre els havia quedat la sensació que no havien aprofundit prou en el cor del fascinant i singular racó de l'univers que és Andorra.

I, com a complement del primer però també del segon llibre, s'atreviren a esbossar els aspectes més substancials referents a la història humana d'Andorra. Tot amb l'objectiu de contribuir que els seus amics

andorrans fossin més ben compresos i degudament apreciats.

I en la conclusió d'aquest tercer llibre, *Els andorrans*, reproduïen unes paraules del veguer francès Esteve Veysset en què anima els andorrans a continuar modernitzant-se i, tot seguit, les complementen amb unes d'Isabelle Sandy, a través de la boca de l'heroi de la seva novel·la *Andorra i els homes d'aram*, quan diu "...carreteres, tantes com vulgueu, però mantinguem-nos andorrans [...] impedim per tots els mitjans al nostre abast que la vella Andorra desaparegui [...]".

Sí, *Andorra, el meu país* és sens dubte el primer manual escolar d'andorranitat i per tant una obra cabdal per entendre les aspiracions del poble andorrà i de recuperació de la seva sobirania trenta anys després amb el reconeixement internacional d'Andorra com a estat de dret.

Els textos dels Puigoriol són breus, precisos i vers i, a més, clars i nets com l'aigua que canta en els rius andorrans, com va dir Antoni Forné i Jou.

Mai millor que un mestre com ho va ser Albert Puigoriol i Lladó per saber cridar l'atenció, descriure amb precisió i fer estimar als seus alumnes la pròpia terra.

El mèrit és gran per a aquesta parella, dels quals ho desconeixem gairebé tot.

Els seus darrers llibres sobre Andorra foren *Andorra. Monuments et paisages* el 1967 i *Andorra. Pintura romànica* el 1969.

Saberen copsar i entendre l'Andorra real, la d'un present fet de passat i futur, que és finalment excepcional, és a dir fruit de l'equilibri, l'única possible. Aquella que a simple vista apareix com a contradictòria, en constant lluita amb si mateixa, entre els que persegueixen modernitzar-se mirant permanentment el futur deixant enrere els temps vells i els que volen romandre aïllats i quiets, fixats en el passat.

En paraules de Miquel Martí i Pol, "aquest monstre que creix i que en créixer es devora [...] que mai no assolirà la perfecció suprema, però es perfà, tenaç [...] l'Andorra de les fondes, solemnes placideses, i la del foll traüt, sempre desmesurada [...]".

Potser no hi va tenir res a veure, però si Enric Prat de la Riba escrivia el 1906 *La nacionalitat catalana*; Josep Ferrater i Mora el 1941, *Les formes de vida catalana*; Josep Trueta i Raspall el 1946, *L'esperit de Catalunya*, i aquest mateix any Antoni Riberaygua i Argelich, *Les valls d'Andorra*; Jaume Vicens i Vives el 1954, *Notícia de Catalunya*, i Joan Fuster i Ortells el 1962, *Nosaltres els valencians*, els Puigoriol escrivié el 1963 *Andorra el meu país* i el 1965, *Els andorrans*. Algú ho havia de fer, i és curiós que ho fessin ells.

Hem d'agrair i recuperar l'Albert i la Jacqueline Puigoriol per haver participat en la descripció, formulació i divulgació de la identitat nacional andorrana, que va tenir bona conclusió el 1993.

Esbós biogràfic d'Albert Puigoriol i Lladó

Va néixer a Teià (Maresme, Barcelona) el 28 d'agost de 1916.

Aconseguí el títol de mestre de primera ensenyança el 8 de novembre de 1940.

Va començar a fer de mestre a Alinyà (Alt Urgell) el 23/5/1945.

Va exercir a la Seu d'Urgell entre el 1/10/45 i el 31/12/45, a Aravell entre el 13/3/46 i el 30/9/46, a Senyús (Cabó) entre el 1/10/46 i el 20/9/47 i a Arcavell entre el 1/10/47 i el 31/5/48.

Va fer de mestre a l'escola espanyola de la Cortinada (Ordino) entre el dia 1/6/1948 i el 15/4/1957.

A Mongai entre el 16/4/57 i el 31/8/57, a Peramea entre el 1/9/57 i el 5/10/57, a Castellbó entre el 1/9/67 i el 31/10/67 i, finalment a Puigcerdà entre el 1/9/73 i el 31/7/76, quan va morir.

A Puigcerdà visqueren els Puigoriol al carrer Puigmal 5.

Tots els diferents i nombrosos trasllats són deguts que va obtenir els càrrecs en condició de *mestre interí*, *mestre en curs de capacitat* i *mestre propietari provisional*.

Es coneix que va demanar dues excedències al llarg del seu exercici, el 1957, que es va prolongar fins al 1967, i el 1967 fins al 1973, aturades que va aprofitar treballant a Andorra.

El dia 7/10/1969 constava com a resident a casa Reig d'Encamp.

Entre 1970 i 1976 els Puigoriol tingueren telèfon i pis a l'àtic de l'edifici Solixent d'Encamp.

La seva esposa, nascuda a Sauveterre-Sant-Denis (departament de Lot-et-Garonne) el 3 de febrer de 1932, es deia Jacqueline Gimet i Soubol.

Recordant a Montserrat Palau i Martí

La Inquisició i els Ribot: una obsessió

Evoquem el llegat de Montserrat Palau en el centenari del naixement de l'etnòloga i historiadora laurediana

Per **Andrés Luengo i López**

Començarem pel pobre Bernat Ribot, paraire d'Escaldes i que fins i tot tenia àlies: Moreig. I li diem pobre perquè és l'únic dels protagonistes d'aquesta pàgina de qui sospitem que va acabar malament. Fatal. Som a principis del 1585 i resulta que el nostre home es va veure embolicat en un afer fosc: la mort d'un suposat bandoler a mans d'un home de la seva mateixa partida en el moment que un familiar de la Inquisició –i per familiar hem d'entendre "agent"– anava de detenir-lo. El pobre Ribot, que fa tota la fila que en aquest episodi va servir com a cap de turc, va ser acusat d'haver immobilitzat la víctima abans del cop fatal. No s'entén com es va acabar convertint en l'únic culpable del succés, perquè es veu que ell el que pretenia era precisament ajudar l'home de la Inquisició, però el cas és que el Sant Ofici el va trobar culpable i el va condemnar a la pena màxima: mort a la foguera. La sentència s'havia d'executar a Barcelona, però també aquí el bon Ribot va tenir mala sort: es va convertir en motiu de disputa jurisdiccional entre la Inquisició, que l'havia jutjat, i la Reial Audiència –és a dir, la justícia reial o ordinària–, que es nega a combregar amb la roda de molí que l'homicidi constituís un delictes d'heretgia o contra la fe i en conseqüència –al·legaven els jutges reials– l'home no podia ser condemnat a la pena mort, sinó només a galeres. La cosa s'allarga i el pobre Ribot, tancat vés a saber en quina llòbrega masmorra, es posa lògicament malalt i l'11 de març ingressa a l'hospital de la Santa Creu. La descripció que en consta al Llibre d'entrades és ben poc animosa: "Bernat Ribot, natural de les Caldes, fadrí parayre; porta capa de pastor, casaca de burell colenta, calçons de burell ros soffert, baixos blaus, sabates usades, gorra negra, camisa; tot dolent y sense diners." Els auguris no són precisament favorables, però com que no sabem com es va resoldre el cas i al Llibre d'entrades tampoc no hi figura la

reglamentària anotació que es practicava quan el pacient traspassava, tot plegat permet imaginar un final no necessàriament funest: potser va acabar a galeres, aquell Ribot paraire de les Caldes, i no a la foguera... Doncs aquest és un dels molts i suculents episodis recollits per Montserrat Palau Martí a *Protestantisme i Inquisició a Andorra al segle XVI*, i si en parlem avui i aquí és perquè divendres, precisament, es va complir el primer centenari del naixement d'aquesta historiadora, etnòloga i ocasional novel·lista laurediana traspassada el 2004. Un centenari que hauria passat absolutament desapercebut si l'Arxiu Nacional no li hagués dedicat l'últim post. Sobta, perquè altres efemèrides que no ens toquen ni de prop ni de lluny se celebren amb tots els ets i uts. Però això és el que passa als països sense memòria que intenten fabricar-se'n una a preu de saldo. L'amenaça dels hugonots Tornem, en fi, als Ribot escaldencs del XVI. Hiperactius com pocs, perquè a més del pobre Bernat en trobarem dos més, a les pàgines de *Protestantisme i Inquisició*, amb millor fortuna: el primer, cronològicament, és Joanot, també de les Caldes, de carrera tan il·lustre com problemàtica: batlle episcopal el 1569 i veguer comtal el 1571, tindrà la rara habilitat de concitar les enemistats d'uns i altres: el capítol de la catedral l'acusa de no ser "tan catòlic com seria menester" i "amic dels hugonots", un clàssic, i insta el Sant Ofici a detenir-lo. Sense èxit perquè el Capità General de Catalunya té el seny de no atiar el foc a la frontera; però és que també el governador de Foix, el cavaller Joan de Sers, conspira per destituir-lo; ell s'hi resistirà hàbilment al·legant que l'autoritat com a veguer l'hi confereix la comtessa de Foix, Joana de Navarra, i no el governador. El tercer Ribot en discòrdia és un tal Macià, no sabem si escaldenc o no, familiar de la Inquisició, que és acusat pel mateix Sant Ofici –i ja hem vist que n'era familiar: ningú no n'estava del tot segur– de connivència amb la gent d'un monsieur Daudó, cèlebre capità hugonot del moment i possible contrabandista, a qui es diu que havia acollit a l'hostal que arrendava al Comú. Se'n sortirà amb l'absolució perquè "tenint un establiment públic era natural que algunes persones hi anessin amb cavalls, ignorant ell si els passaven a França", conclou Palau. A banda dels Ribot, la historiadora segueix al llibre el periple d'un tercer client del Sant Ofici. Un peix gros, aquesta vegada: el síndic Antoni Rossell, també familiar de la Inquisició, acusat de la rècula de delictes habituals: vendre blat i bestiar als francesos, i acollir a casa bandolers i hugonots. A banda del càrrec, també l'ajudarà a sortir-se amb una multa de cent lliures el fet que el seu advocat, un tal micer Rubí, estigui emparentat amb el jutge que porta el cas. Les de Rosell i dos dels Ribot, Bernat i Macià, són les tres úniques causes, diu Palau, que tenim constància que van ser jutjades pel Sant Ofici

en els dos decennis justos que va tenir presència al nostre racó de món: entre el 1581, quan l'inquisidor Aymà passa per aquí i nomena els familiars "amb l'aprovació general de la població", i el 1601, quan el comte de Foix –Enric IV, que des del 1589 era també rei de França– deixa les coses clares davant la usurpació de jurisdicció per part del que per ell no és sinó un tribunal estranger: "No volem que suporteu més la dita Inquisició en nostra dita terra i us prohibim de manera expressa d'acudir a cap altre lloc per a la justícia ordinària, que no sigui davant del nostre veguer, sota pena de ser declarats rebels i desobedients."

Cal Ribot d'Engordany: ¿casa pairal dels Ribot –un paraire, un veguer i un hostaler– que al segle XVI se les van haver amb el Sant Ofici?

La revolta canillenca del 1582

Protestantisme i Inquisició és un pou d'anècdotes poc i mal conegudes. Per exemple, el conat de rebel·lió que va tenir lloc el 1582 quan l'intent del veguer episcopal de detenir un home que pretenia passar dos cavalls a França –un clàssic– acaba amb la detenció no del contrabandista sinó d'un dels nadius que s'hi oposa violentament: el canillenc Miquel Vesiat, que és portat a la Seu, jutjat i condemnat. La cosa va enervar els ànims dels canillencs: una quarantena de veïns armats de pedrenyals, diu Palau, es dirigeixen a la presó episcopal per alliberar Vesiat. No sabem com va acabar, però el cas és que després d'informar-se de l'explosiva situació, el lloctinent de Catalunya, Carles d'Aragó, destitueix el veguer i es fa més o menys l'orni amnistiant la quarantena de conjurats, dels quals en sabem nom i cognoms. Un altre episodi, com diu Palau, "dramàtic, ignorat i oblidat de la nostra història que hauria pogut tenir greus conseqüència". A més de *Protestantisme i Inquisició*, en fi, Palau va escriure una dotzena més de llibres, inclosos dos estudis etnològics sobre Benin –es va doctorar a la Sorbona–, *Els noms de bateig a Andorra al segle XVII*, curiosíssim; l'assaig *Andorra*, premi Maspons i Camarasa el 1966, i la novel·la *Karman o el vol fallit*.

Article publicat al diari *Bondia* el 19-12-2016

Recordant a Montserrat Palau i Martí

Per **Teresa Ventura i Guasch**

Secretària general de l'Associació d'Escriptors
del Principat d'Andorra (AEPA)

Centenari del naixement de l'etnòloga i escriptora Montserrat Palau i Martí (1916 – 2004)

Ara es compleix el centenari del naixement de la Montserrat Palau i Martí (1916-2004), que era una autora que va saber compaginar la literatura andorrana amb llengua catalana i alhora va publicar en francès una sèrie d'estudis a París, on va tenir el suport incondicional del "Centre National de la Recherche Scientifique" així com del Ministeri d'Educació i Cultura del Principat d'Andorra. La Montserrat Palau era Diplomada per l'Escola de Bibliotecàries de Barcelona i Doctorada en Lletres i Ciències Humanes, per la Universitat de París-Sorbona. Després d'una llarga experiència al "Musée de l'Homme de París", l'escriptora andorrana es va apropar a les cultures africanes i és en aquest entorn que va realitzar nombrosos estudis i treballs de recerca.

D'aquestes diferents aportacions de l'etnòloga i escriptora, s'han de destacar, "Les Dogon" (París 1957). Seguirien... "Le Roi-Dieu au Bénin" (1964). Quasi paral·lelament a les seves recerques, l'any 1967 va publicar la monografia "Andorra", en col·laboració amb el seu germà Ferran. Per cert, aquesta obra escrita a dues mans, al seu dia, va guanyar el premi Maspons i Camarasa de Barcelona. Un temps més tard, Ferran Palau (ACS), publicaria en la col·lecció popular Barcino un acurat estudi sobre "El problema de les preposicions "Per" i "Per a" en la seva comparativa amb altres llengües romàniques" (1986).

Un interessant monogràfic que va tenir la seva influència en la normativa lingüística catalana d'aleshores, i en un tema que encara avui dia, entre els estudiosos, hi ha la seva pròpia polèmica.

En una altra línia, a vegades en forma quasi paral·lela a la recerca, la Montserrat Palau i Martí, va publicar també en francès: "Andorre. Le pays et les hommes" (París 1978). Després, en català: "Andorra. Història, Institucions, Costums (1987) i "Els noms de bateig a Andorra al segle XVII". Aquest últim llibre va ser publicat amb motiu del VII Centenari del segon Pariatge d'Andorra i per encàrrec de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern d'Andorra (1989).

L'escriptora i etnòloga va continuar treballant per publicar tres importants volums sobre "Les Tchabe-Opara" (Interland de la Côte de Bénin). Aquestes societats africanistes tenen una mena de doble cultura, i estan enriquides

de rituals ancestrals, molt influenciats per la tradició oral. Un fet que va permetre a l'autora desenvolupar una triple dimensió: etnològica, històrica i lingüística. Així que la Montserrat Palau va escriure i documentar els tres volums següents, dedicats a la République du Bénin: "L'Histoire de Sàbé et de ses rois" (París 1992), "Nom, famille et lignage chez les Sàbé" també publicat en francès el mateix any. L'any següent es va tancar la trilogia amb "Société et religion. L'organisation politique et religieuse des Sàbé". Cada un d'aquest volums (fins aleshores materials inèdits), estan formats per més de 400 pàgines. I, tal com hem dit al començament del present article, aquesta trilogia va tenir el suport del "Centre National de la Recherche Scientifique" i de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern d'Andorra.

Posteriorment, l'escriptora va publicar el seu altre gran treball històric, on va recollir una sèrie de documents sobre la Inquisició. Amb el títol de "Protestantisme i Inquisició a Andorra al segle XVI: Problemes de competències i conflictes jurisdiccionals", l'obra va obtenir un accésit al Premi "Principat d'Andorra" dotat pel Consell General en la Nit Literària Andorrana de l'any 1990.

Aquest interessant estudi es va presentar el mes d'abril de l'any 1996, precisament el mateix any que la UNESCO va proclamar el 23 d'abril com a "Dia Internacional del Llibre i dels Drets d'Autor". L'escriptora també va ser un dels membres fundadors de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA) juntament amb Antoni Morell (que va ser el primer president), i entre altres, Josep Dallerés, Albert Salvadó, i el Sergi i el David Mas, l'exministra Carme Sala Sansa, la Rosa Mari Sorribes, i jo mateixa, etc. Aviat s'hi van afegir altres poetes com la Marta Deu i la Josefina Obiols, també els exministres Juli Minoves i Pere Canturri i Montanya, així com altres escriptors com el Joan Peruga, el Robert Pastor, i una llarga llista d'autors del país. (Veure altres noms a la tarja del 20è Aniversari, de la 1a Lectura de poemes a la Plaça del Poble d'Andorra la Vella). Imatge reeditada per Sant Jordi del 2016.

Per altra banda, al seu dia, la Montserrat Palau i jo mateixa, vàrem representar a l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra, en una trobada cultural a la "Universitat Literària de València", mentre que altres membres com l'historiador David Mas i l'escriptor Albert Salvadó també membres fundadors de l'entitat, van representar a l'AEPA en un congrés literari celebrat a Astúries. En un programa coordinat d'intercanvi cultural, també vam organitzar la trobada "Galeuska" aquí al Principat, i que va aplegar nombrosos escriptors dels quatre països: Galícia, Euskadi, Catalunya i Andorra, respectivament. El logotip de l'encontre, creat per l'artista Sergi Mas, també va

Montserrat Palau i Josep Casal a la Nit Literària el 1990 a Ordino

Rebut el premi Sant Miquel d'Engolasters de mans de Joan Escaler i Calva a la Nit Literària del 1998 a la Massana

Teresa Ventura, Montserrat Palau, Albert Salvadó i esposa

Plaça del Poble, 23 d'abril de 1996

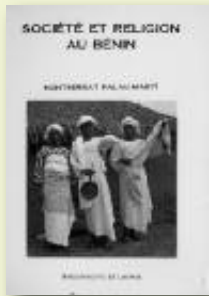

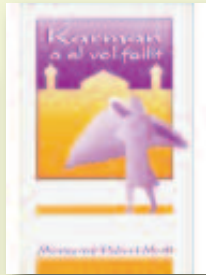
1987

1999

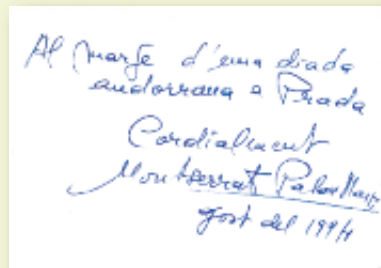
1993

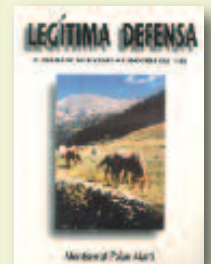
1992

1964

1989

1998

1992

1988

1958

1995

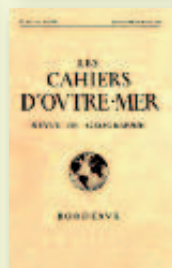
1978

1992

1996

1958

1957

1958

2000

1968

1978

1965

1967

il·lustrar un dels nostres habituals punts de llibre de Sant Jordi, amb el nom de "La porta del temps". Tanmateix el logotip de l'AEPA com a entitat, és el mateix original creat al seu dia pel Sergi Mas, un logo que mantenim perquè ens identifica i ens uneix en la història de l'entitat fundada l'any 1995 i que actualment presideix el propi autor i escriptor Sergi Mas i Balaguer.

L'any 2000, la Montserrat Palau i d'acord amb l'aleshores Ministre de Cultura Sr. Pere Canturri i Montanya (1935 - 2015), va publicar amb el finançament de "La Caixa", un interessant recull de la "Bibliografia impresa d'Andorra des del 1598 fins el 1973". Per cert, i a tall d'anècdota, recordaré, que el Pere Canturri (ACS), volia que aquest treball s'allargués fins als anys 90, però la Palau, que tenia una forta personalitat, li va respondre al ministre que no, que de moment ja en tenia prou de tancar-se als arxius tantes hores i que volia escriure amb l'alternança d'altres temes. De fet, va iniciar una altre obra que malauradament no va poder acabar, que

parlava dels "Menairons...". En una altra línia, s'ha de dir que la Montserrat Palau també va escriure algunes temàtiques de caire notablement diferenciat com "Cartes d'amor", a part d'una altra novel·leta titulada "Karman o el vol fallit". També tenia presentada en una de les convocatòries de la Nit Literària Andorrana, una novel·la curta titulada "7 gats". Un títol que penso que més tard, li van plagiar, però que no vaig poder fer el seguiment per motius obvis de disponibilitat de temps. Temps que sí li vaig dedicar al final de la seva vida, ja que sovint em requeria per encàrrecs i gestions, també per atendre temes domèstics. Tanmateix, li vaig fer companyia a la seva etapa d'hospital junt amb altres persones d'aquell entorn i d'aquells moments. Així que ens va deixar quan encara tenia projectes per acabar, el 17 de gener de l'any 2004. A la seva esquella li vaig escriure un poema de comiat, que vaig llegir en públic al Cementiri de Sant Julià, on reposa en pau, i descansa a la seva parròquia laurediana que la Montserrat Palau i Martí al seu dia va estimar.

Recordant a Montserrat Palau i Martí

Montserrat enfront Filomena

Per Sergi Mas i Balaguer

Amb la Montserrat i en Ferran Palau Martí de cal Tamarro de Sant Julià de Lòria en coneguèrem en el mes de juliol de mil nou-cents cinquanta-vuit quan estàvem tallant la imatge del que seria el Sant Cristòfol de la Rabassa. Els dos germans savis com cada any passaven les vacances ací a la seva casa laurediana heretada del seu pare, era una de els primeres de l'entrar al poble venint de al Seu, avui desapareguda.

A tots dos se'ls admirava i se'ls tenia en consideració malgrat el sobrenom sarcasme conseqüència de l'ensarronada que li parà la jovenalla de la Parròquia a un membre de la família engrescant-lo a fer de caçador del llegendari Tamarro com és de consuetut en el mes de febrer.

Tots dos eren constantment rigorosos censors gramaticals de la parla catalana, adeptes incondicionals de les regles pompeufabrianes – per cert que la Montserrat tingué de professor personalment al gran mestre Fabra, així com també va ser una de els primeres aspirants a bibliotecàries que formà en Genius, o sia l'autor de La Ben Plantada, home de la Mancomunitat de la Catalunya d'en Prat de la Riba -.

Com ja he dit, tots dos vetllaven sense treva per la correcta nitidesa de la parla, però també per l'adient aplicació dels usos i costums, eren un ver malson pels administratius tant polítics com religiosos del país de les Valls.

Fa una muntera d'anys, sent ella una "retraitée" de la France Académique i exercint amb rigor del professional de sempre el càrrec de vicepresidenta de l'Associació d'Escriptors d'Andorra, interessada la Montserrat pel petit misteri del fals romànic de la petita església dedicada a Santa Filomena d'Aixovall de la seva parròquia, i encara més després de fer la lectura del treball fet pel meu fill David, que tingué l'oportunitat com historiador de consultar l'arxiu parroquial i conèixer la història de la Santa descoberta sota una làpida d'una remota catacumba romana del temps de l'emperador Dioclecià pel curé d'Ars, Jean- Marie Vianney, i el perquè i com s'edificà el seu temple advocatori. La senyoreta Palau doncs s'hi interessà i confeccionà un curós llibret molt ben escrit i

contrastat de la capella i el seu paper en la història especial de tot plegat.

Santa Filomena patrona de les dones verges, que durant molts anys, més d'un segle, fou la impulsora del primer turisme a Andorra, molt abans de què ens vinguessin els banyistes termals i també naturalment del desgraciadament desaparegut Sindicat d'Iniciatives, els visitants venien a captar els favors de la Santa milagrera, sobretot gran quantitat de noies virtuoses moltes d'elles amb el nom de bateig de Filomena. La capella fou construïda amb les pròpies mans d'un devot de la santa que durant una de les guerres carlines d'Espanya es refugià a Cal Guineu d'Aixovall, aquest devot acabada la guerra retornà al país veí, i es consagrà de sacerdot, retornà i de nou a Cal Guineu, dedicà la resta de la seva vida a propagar les virtuts de la verge romana. I cuidar d'atendre espiritualment als seus acollidors de Cal Guineu, i a tothom que s'hi acostés.

La senyoreta Palau demanà permís als actuals propietaris de la capella, que possiblement coneixent-la la deurien més aviat témer i possiblement deurien de posar-li algun inconvenient per obrir-li les portes a les seves investigacions, el cas és que em sol·licità, sabent que l'amo em tenia amistat, per a lograr el vist i plau a les seves sol·licituds, com així fou.

Dins de la petita nau hi havia uns pocs bancs, un interessant confessionari, mitja dotzena de cadires de boga policromades barroques, uns gravats emmarcats representant escenes de la vida de la màrtir romana, i un altar bellament construït d'estil neoclàssic. Al mig de l'ara, la imatge de Santa Filomena, una d'aquelles talles d'ulls de vidre, estructura de fusta revestida de roba amb lluentons, una figura d'aquelles de la meitat del segle XIX. La senyora Montserrat silenciosament ho

recorria tot amb la mirada i amb el dits. Restà uns minuts muda en silenci, després prengué delicadament el reliquiari, l'examinà de tots costats i el capgirà, no sé pas què hi manipulà que obrí fent córrer la tampa d'una dissimulada obertura del dessota del reliquiari, allí hi havia un pergami escrit en italià, un document que certificava atorgat pel Papa de Roma Lleó –ara no recordo si X o XI– tots els requisits necessaris per validar el ritual del culte catòlic, després molt ben embolicat hi havia un farcellet de roba fina que la nostra Montserrat anà amorosament desplegant, quedà ella de primer com

trasbalsada, blanca sense sang la cara, els ulls girats mirant cap enlloc, parà de respirar i s'acostà aquell grapadet de teixit al costat del cor.

Poc a poc la pubilla conca- saberuda dels Palau s'anà refent entretant sumicava: és un deleitós cinturó, un delicat cinturó de castedat. Quan ja s'anava recuperant, li vaig demanar que me'l deixés mirar, encara mig grogui me'l mostrà, era un entramat de cintes de color rosa brodades amb tot de lletres amb fil d'argent, tot d'escrits en llatí. Li vaig demanar si ella entenia el llatí, mogué el cap afirmativament, i em traduí que eren jaculatòries i pregàries d'assegurança d'immunitat per a la virtut virginal de dona contra totes les luxurioses temptacions del dimoni que tota verge que el portés durant tota una novena quedaria blindada per a tota la vida.

Jo a contrarac però discretament vaig deixar-la sola. Al cap d'una estona –jo em feia càrrec de què per a ella tot i que aparentment agnòstica o potser laica creient, ves a saber, soltera, i qui sap si púber-, la troballa l'afectava fortament, va sortir, clavàrem la porta, donàrem les gràcies al de Cal Guineu. Ella acabà el llibre adés mencionat i la santa que cada any el dia 12 d'agost, la festa major del llogaret mil·lenari d'Aixovall, se li deia una missa i se li cantaven els goigs, aquells que en el "ritornello" fa: Serviu-nos de nord i guia, verge i santa Filomena. Ara des de fa uns lustres rarament li obren la porta encara que de tant en tant es pot veure alguna velleta de cabellera de fil d'argent que s'hi acosta i mira si més no pel forat del pany.

Nota: El Sant Pare Wojtyła, de llarg pontificat, en una de les seves apostòliques decisions, diuen que reformà el santoral i que d'entre altres sants va eliminar del calendari a Sant Jordi i a Santa Filomena, ves per on?

Reinterpretació de "Les âmes du purgatoire" d'Ernest Pignon-Ernest, (1/2)
 Acrílic sobre tela, 160x110 cm

Domènec Montané i Massard

La meva pràctica plàstica té com a origen el dibuix, sigui a través dels còmics o els mangas. Però és sobretot durant els meus anys d'estudi al Lycée que vaig començar a interessar-me per l'art en general. I és durant aquesta època que vaig descobrir el treball de l'*street artist* Banksy. Era la primera vegada que utilitzava els meus dibuixos per fer-ne plantilles, una pràctica que segueixo explorant i perfeccionant durant el meu temps lliure. Utilitzo plantilles en gran part per fer retrats. Deconstrueixo les cares dels models que pinto a través d'una multitud de fragments que posen en relleu cicatrius, expressions facials, arrugues i altres marques infligides pel temps. Generalment realitzo aquestes plantilles sobre teles o altres suports com el cartró, però també dins obres o llocs abandonats. Moltes vegades les ruïnes i l'aspecte càotic d'aquests llocs afegeix un aspecte narratiu als meus personatges, els concedeix una història. Va ser la universitat que va introduir la pintura dins la meva pràctica plàstica. Al principi va ser a través d'exercicis sobre formats grans amb l'objectiu d'alliberar el meu gest. Vaig passar el meu primer any universitari copiant pintures d'artistes sobre formats d'1,50x1,50 metres cada setmana (de Caravaggio a Francis Bacon, Richter, Basquiat i fins a artistes més recents com Adrian Ghenie). A més de les còpies, també feia interpretacions, utilitzava fotografies com a model per després pintar-les a la manera dels artistes que havia copiat anteriorment. Aquests exercicis m'han permès amb el temps trobar un estil propi (que segueix en constant evolució). Però d'una certa manera, el fet de copiar, interpretar i apropiat-me d'imatges s'ha convertit en un dels pilars de la meva pràctica i recerca teòrica. M'interesso pel tema de la imatge dins

Reinterpretació de "Narcís" de Caravaggio
 Acrílic sobre paper
 150x150 cm

"Amnèsia nostàlgica"
 (1r premi Sergi Mas)
 Acrílic sobre tela
 150x150 cm

"The Physician (Alexi)"
 Retolador sobre paper
 50x62 cm

"Cruz"
 Aerosol. Mural (3x8 m) Toulouse 2016

"Série du Clint bourré" (núm. 1)
 Gravats

"Marie"
 Acrílic i aerosol sobre tela, 116x89 cm

la nostra societat, com influeix el treball d'un artista i sobretot com es pot pintar avui sota aquesta sedimentació d'imatges a què estem sotmesos. Què significa la pintura davant d'un món on un procés multimèdia i la tecnologia es converteixen en elements imprescindibles? A la universitat alguns professors consideren que avui ja no es pot pintar. O més aviat que ja no es pot pintar de la mateixa manera que abans. Pintar avui s'ha convertit en una problemàtica. Moltes imatges m'interessen, sovint són històriques, a vegades són més personals com fotos de família, o fins i tot imatges que surten als diaris i altres mitjans de comunicació. Però una de les fonts més importants són les xarxes socials. Actualment busco perfils de Facebook de desconeguts, els robo les fotos del perfil i les pinto en grans dimensions. Per més que decideixin publicar les seves fotos en privat, segueixen sent visibles als ulls del món sencer. Me les apropio. Decideixo canviar-ne la composició i fragmentar-la en diversos quadrats. D'aquesta manera puc censurar, esborrar, modificar o posar en relleu un element característic d'aquestes imatges. M'introdueixo dins la seva privacitat i l'exposo sota un filtre completament diferent. Tinc la impressió que ens empassem tantes imatges al dia que acabem per perdre sensibilitat; algunes poden ser xocants, i podem pensar "què cruel", però acabaran reemplaçades per altres que ho seran dues vegades més. I acabem observant-les com un espectacle. Com diria el crític d'art Hal Foster, "un voyeurisme de masses". La pintura té un valor històric, podria ser un testimoni veritable davant totes les imatges que acaben desapareixent al cap de poc temps. Com diu Claudie Montellier, "Nous avons perdu un point de repère, une articulation fondamentale de notre approche des choses. Noyée dans trop d'images éphémères et insignifiantes, l'image qui fait sens est en train de disparaître en même temps que le sujet". Davant d'aquest zàping d'imatges un dels aspectes de la pintura seria tornar a guanyar sensibilitat i educar la percepció.

- "Petit Indien/Pilier"
Aerosol, Toulouse 2016

"Pop-up Portrait n°2"
Acrílic sobre paper
110x150 cm

"Pop-up Portrait n°1" (Detail)
Acrílic sobre paper
110x150 cm

Curriculum Vitae

Dades Personals:

Domènec Montané Massard

Data de naixement: 29/07/1996 a Ordino

Mail: moednec29@gmail.com

Estudis finalitzats i diplomes:

- Brevet des Collèges, liceu Comte de Foix, 2011
- BAC literari, liceu Comte de Foix, 2014, Mention Très Bien
- Certificat de formació en patrimoni cultural d'Andorra (juny 2015)
- DEUG Arts Plàstiques (2016)

En l'actualitat :

- Arts Plàstiques, llicència 3, Universitat Toulouse 2 Jean Jaurès

Altres dades en l'àmbit artístic:

- Estada a Núria Publicitat 2011
- 1r premi Théophile Roussel al millor curtmetratge, 2012 (amb grup)
- 1r premi Talentejant al millor curtmetratge, 2012 (amb grup)
- 1r premi Talentejant Arts Plàstiques, categoria pintura, 2013
- Participacions en exposicions col·lectives a la Fabrique de la Universitat Toulouse 2 Jean Jaurès 2014/2015
- Aportació a la biennal Land Art Andorra 2015 (performance)
- Exposició a la Festa de la francofonia a Portugal, Lisboa, 2016
- Exposició col·lectiva Les Champs du Signe, Universitat Jean Jaurès, Toulouse, 2016
- 1r premi Sergi Mas (pintura), Andorra 2016
- Guia a la mina de Llorts i el recorregut dels homes de ferro, juliol 2015, juny-juliol 2016
- Membre del jurat als BAC Blancs d'arts plàstiques al liceu Comte de Foix, Andorra, 2016

Dia Mundial de la Poesia 2016

17 de març del 2016

Organitzen: Comú d'Encamp i Ministeri de Cultura,
Fotos: Comú d'Encamp

Per **Alfons Codina**

Com cada any el dia de la poesia es va celebrar amb un espectacle repartit per una banda en la lectura de poesies guanyadores del Concurs de Poesia Miquel i Martí i Pol per part del voluntaris per la llengua. Aquesta primera part organitzada pel Servei de Política Lingüística del Govern d'Andorra.

Després va tenir lloc el recital de poesia dedicat als versos de Vicent Andrés Estellés interpretats per l'actor Francesc Anyó i el músic Borja Penalba, que ens van portar l'espectacle **Estellés, de mà en mà**, espectacle que ha corregut pràcticament totes les terres de parla catalana. La majoria de poemes musicats eren del poeta valencià, tot i que hi va haver alguna cançó de Lou Reed "Walk on the wild side" i de Maria del Mar Bonet "Què volen aquesta gent?". També va intervenir la cantant de Llíria Mireia Vives que ens va deixar aclaparats amb la seva veu. La veu particular, murri, seductora i de vellut de Francesc Anyó i acompanyats del mestratge musical de Borja Penalba van esdevenir un dels millors recitals del dia de la poesia que s'han realitzat a Encamp.

Alfons Codina, presentant l'acte

Voluntaris per la llengua

CONSCIÈNCIA

El silenci s'esquinça com el vidre d'un bassal glaçat sota el pes de la paraula.

La paraula dansa com una ploma al vent del pensament.

El pensament sura, ignorant, al damunt de l'onada eterna de la consciència.

La consciència esguarda la pau amb ulls de silenci.

MEDITACIÓ

El lent degoteig del meu batec fa ona en un estany calm.

La vida sencera m'esdevé argent suau mentre aleno la tebior del seu fons on no hi vetlla altra presència que una pau quietíssima.

Nedo en silenci en l'aigua callada i sento el pas precís de cada instant de la meua existència.

Poemes de David Pérez i Surribas, guanyador de l'onzena edició del concurs de poesia Miquel Martí i Pol, llegits pels voluntaris per la llengua.

OH CALCUTA!

¿tu no has estat mai a calcuta?
no. jo tampoc.
però hauria estat molt agradable d'haver estat a calcuta una vegada aquell dia
haver recorregut els seus carrers
haver jagut amb l'esposa d'aquell militar anglès sempre tan desficiosa
i recordar-ho ara tot
per exemple
aquest vespre inútil de diumenge
ací
com som ara on som ara
exactament damunt aquest mateix llit desfet
l'un al costat de l'altre
nus
com ara
després d'haver fet l'amor i d'haver-lo tornat a fer
i recordar calcuta
i dir

¿tu no has estat mai a calcuta?

oh sí
¿et recordes?

sí
i podríem parlar tots dos de calcuta,
i no com ara,
que no podem parlar de calcuta,
tu no has estat mai a calcuta,
jo no he estat mai a calcuta,
[...]

Fragment del poema Oh calcuta! de Vicent Andrés Estellés

HORACIANES

res no m'agrada tant
com enamorar-me d'oli cru
el pimentó torrat, tallat en tires.
conte llavors, distret, raone amb l'oli cru, amb
[els productes de la terra.

m'agrada molt el pimentó torrat,
mes no massa torrat, que el desgracia,
sinó amb aquella carn mollar que té
en llavar-li la crosta socarrada.

l'expose dins el plat en tongades incitants,
l'enrame d'oli cru amb pessic de sal
i suque molt de pa,
com fan els pobres,
en l'oli, que té sal i ha pres una sabor del
[pimentó torrat.

després, en un pessic
del dit gros i el dit índex, amb un tros de pa,
agafe un tros de pimentó, l'enraire àvidament,
eucarísticament,

me'l mire en l'aire
de vagades arriba a l'èxtasi, a l'orgasme.
cloc els ulls i me'l fot.

Poema I del llibre Horacianes de Vicent Andrés Estellés

L'actor Francesc Anyó i el músic Borja Penalba a l'actuació

ELS VIOLINS ENDOLATS

és l'hora en què tornen els sinistres violins endolats en bandades tenebroses. corren els infants plorant a casa. les dones barren ben bé les portes. l'amo del bar ha arrancat a córrer. les putes de la casa del cantó han deixat de fer-ho s'han amagat davall del llit. han apagat el llum roig de la casa de socors. els sinistres violins endolats avancen. el camioner ha abandonat el camió i s'ha tombat sota un garrofer. el poeta ha deixat d'escriure els seus versos. s'ha aturat s'ha extingit tota la vida totes les manifestacions humils de la vida. els sinistres violins endolats avancen. qui sap què pot ocórrer. demà no vages a treballar diu la muller al marit i els xiquets que no vagen a escola. i tu demà no aniràs a palpar-te amb el pep al coliseum. ningú no gosa fer res. els violins avancen. l'agonitzant no es mor, el tàuter s'amaga dins el taüt mentre fluctuen els violins endolats

Vicent Andrés Estellés

EL VI

No podia faltar el vi damunt la taula.

Una solemnitat, un ritu que venia des de la nit: el vi encenia la taula, encenia la casa, encenia la vida. Una vella litúrgia el posava a la taula. Una vella litúrgia nocturna, inescrutable, encenia la sang, palpitava en els ulls.

Una solemnitat, un ritu que venia des de la nit, la nit febril de la caverna. El vi begut, en casa, a l'hora de menjar. S'oficiava el vi, lentament i greument.

Parle del vi dels pobres. El vi que ens feia forts. Un tros de ceba crua, un rosegat de pa, i un got de vi solemne. Parle del vi dels pobres, begut solemnement, l'aliment de la còlera, el vi o sosteniment de l'afany o la ràbia. El vi de l'esperança, el vi dels sacrificis, l'esperança rompuda, plantar cara a la vida.

Vicent Andrés Estellés - Xavier Batllés

ELS AMANTS

La carn vol carn (Ausiàs March)

No hi havia a València dos amants com nosaltres. Feroçment ens amàvem del matí a la nit. Tot ho recorde mentre vas estenen la roba. Han passat anys, molt anys; han passat moltes coses. De sobte encara em pren aquell vent o l'amor i rodolem per terra entre abraços i besos. No comprenem l'amor com un costum amable, com un costum pacífic de compliment i teles (i que ens perdone el cast senyor López-Picó). Es desperta, de sobte, com un vell huracà, i ens tomba en terra els dos, ens ajunta, ens empeny. Jo desitjava, a voltes, un amor educat i en marxa el tocadiscos, negligentment besant-te, ara un muscle i després el peço d'una orella. El nostre amor es un amor bruscat i salvatge i tenim l'enyorança amarga de la terra, d'anar a rebolcons entre besos i arraps. Què volem que hi faça! Elemental, ja ho sé. Ignorem el Petrarca i ignorem moltes coses. Les Estances de Riba i les Rimas de Bécquer. Després, tombats en terra de qualsevol manera, comprenem que som bàrbars, i que això no deu ser, que no estem en l'edat, i tot això i allò. No hi havia a València dos amants com nosaltres, car d'amants com nosaltres en son parits ben pocs.

PROPIETATS DE LA PENA

Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,
i aniràs sempre entre la pols,
et seguirà una polseguera.
I tindràs fam i tindràs set,
no podràs escriure els poemes
i callaràs tota la nit
mentre dormen les teues gents,
i tu sols estaràs despert,
i tu estaràs despert per tots.
No t'han parit per a dormir:
et pariren per a vetllar
en la llarga nit del teu poble.
Tu seràs la paraula viva,
la paraula viva i amarga.
Ja no existiran les paraules,
sinó l'home assumint la pena
del seu poble, i és un silenci.
Deixaràs de comptar les síl·labes,
de fer-te el nus de la corbata:

seràs un poble, caminant
entre una amarga polseguera,
vida amunt i nacions amunt,
una enlaida condició.
No tot serà, però, silenci.
Car diràs la paraula justa,
la diràs en el moment just.
No diràs la teua paraula
amb voluntat d'antologia,
car la diràs honestament,
iradament, sense pensar
en ninguna posteritat,
com no siga la del teu poble.
Potser et maten o potser
se'n riguen, potser et delaten;
tot això son banalitats.
Allò que val és la consciència
de no ser res sino s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricte,
camines decididament.

CANÇÓ DE LA ROSA DE PAPER

Ella tenia una rosa,
una rosa de paper,
d'un paper vell de diari,
d'un diari groc del temps.

Ella volia una rosa,
i un dia se la va fer.
Ella tenia una rosa,
una rosa de paper.

Passaren hivern i estiu,
la primavera també,
també passà la tardor,
dies de pluja i vent.

I ella tenia la rosa,
una rosa de paper.
Va morir qualsevol dia
i l'enterraren després.

Però al carrer on vivia,
però en el poble on visqué,
les mans del poble es passaven
una rosa de paper.

I circulava la rosa,
però molt secretament.
I de mà en mà s'hi passaven
una rosa de paper.

El poble creia altra volta
i ningú no va saber
què tenia aquella rosa,
una rosa de paper.

Fins que un dia d'aquells dies
va manar l'ajuntament
que fos cremada la rosa,
perquè allò ja estava bé.

Varen regirar les cases:
la rosa no aparegué.
Va haver interrogatoris;
ningú no en sabia res.

Però com una consigna,
circula secretament
de mà en mà, per tot el poble,
una rosa de paper.

Inés Sánchez, Eva Arasa,
Josefina Porras, Lorena
Jordana, la ministra Olga
Gelabert i Fina Font.

Olga Gelabert i Eva Arasa

dinovè concurs de poesia Miquel Martí i Pol

Centre Cultural La Llacuna,
22 d'abril del 2016
Fotos: ANA

En el dinovè concurs de poesia Miquel Martí i Pol, instituït amb motiu del Dia mundial del llibre per la Biblioteca Pública adscrita al departament de Promoció Cultural i Política Lingüística del Govern d'Andorra, els membres del jurat, compost en aquesta ocasió per les senyores Beth Gil i Fina Font, i el senyor David Gálvez, després d'haver-nos reunit el dia 18 d'abril d'enguany, i d'haver fet la lectura crítica de les 14 obres presentades a la categoria Poema i de les 11 obres presentades a la categoria Recull, hem acordat aquest veredict.

Per a la categoria Poema, el jurat ha atorgat un accèssit consistent en un lot de llibres al poema núm. 5, titulat "Tu i ell; tu o ell", que destaca per l'ambició en l'ús acurat del lèxic i un treball de construcció meritori.

El poema pertany a Lorena JORDANA CARMONA, d'Escàs.

S'atorga per unanimitat el premi dotat amb 200 € i un lot de llibres a l'obra núm. 8, titulada *Veuràs els ametllers en flor*, per la reelaboració reeixida de temes clàssics i l'ús encertat d'imatges evocatives amb un vocabulari poètic i natural.

Oberta la plica corresponent, l'autora del poema és Eva ARASA i ALTIMIRA, d'Escaldes-Engordany.

Pel que fa a la categoria Recull, el jurat ha optat per deixar el premi desert i ha atorgat un accèssit consistent en un lot de llibres al recull número 10. Tracta temes quotidians amb un vocabulari poètic ajustat. És un recull que destaca per l'ambició temàtica, amb idees puntuals molt meritòries.

Aquest recull presentat sota el pseudònim Kaila i titulat *Tast de petiteses* és l'obra de Josefina PORRAS GONZALEZ d'Ordino.

Andorra la Vella, 22 d'abril del 2016

Premi Poema Eva Arasa i Altimira

Veuràs els ametllers en flor

Veuràs els ametllers en flor
i el record dels estius viscuts,
confonent-se en un de sol,
et parlarà a cau d'orella
d'estampes de cels sempre blaus.
D'una terra rogenca i aspra
que resa quan ve la tronada,
una terra assedegada
on, quan no plou poc,
hi plou massa.
Pensaràs, més cansat que mai,
amb el pes dels anys a l'esquena:
"L'estiu que ve, ja l'he viscut".
I sospiraràs, amb recança,
la dolçor que no has tastat:
les ametlles dels ametllers
que avui tot just estan en flor.

Accèssit Recull

Josefina Porras i González

Tast de petiteses

Coneixement

En la recerca del jo pensant
el dubte astut peregrina,
consciència dubtant i agònica
que nega o que afirma
sentit i contrasentit,
recels que sovintegen o sotgen,
homes que demanen,
que demanen davant del món,
davant de Déu,
davant d'altres homes.
Recerca de veritat, inquietud renovada.
Entretant, el cervell evoluciona,
manipula, recorda, raona i troba dreceres i camins.

Penjat d'un fil

El veieu? Allí, dalt d'un cim,
Sí, aquell tronc d'arbre de figura torta
que penja d'un fil
El que té per copa un núvol blanc
i a sota el buit, el no res, el vertigen
Aquell que alguns el volen per escalfar cors,
i d'altres per allotjar-se dins les seves entranyes
Sí, aquell que a voltes no sap si és viu o mort,
Sempre reptador i temerari
continua dempeus alimentant-se
del silenci i de l'esguard fred de la lluna
Sí, aquell que penja d'un fil,
i com un sentinella vigilant nit i dia
resisteix per no sucumbir al buit

Adolescència

Mirant-te em veig, i la ment
es perd entre històries d'un ahir,
són dolços moments de la folla joventut
Espiga brotant que desitja i tem l'endemà
Flor que necessita estar a recec
Un pas enrere i un altre endavant
Esperit indòmit que acarona quimeres
I que es vol menjar el món
I, mentrestant, el cos es rebel·la
i va obrir-se pas cap a la vida

Fam de paraules

M'agraden les paraules,
les nues i les vestides,
les que parlen per si soles,
les que surten de sota la manega d'un mag,
les que custodien tresors en els fons marins
i secrets en les estrelles,
les que deixen petjades perennes,
i totes aquelles on tot és possible
perquè, talment va dir el poeta
la meva fam és immensa
i només s'omple de més fam
i de moltes paraules.

Nou camí

L'estiu 2015, va ser decisiu
Per tancar portes i obrir-ne de noves
Per aturar el temps d'un despertador
I per entendre que no hi ha res de definitiu
Tornaré a la llar com qui torna de nou a casa del pare,
o com aquell viatger qui contra el pas tossut dels dies
recala a Ítaca per reposar
Aniré omplint els dies com un infant àvid d'espectacle,
conreant l'hort i sembrant noves idees,
endreçant calaixos, i espolsant els vells llibres de les lleixes,

aquells de boscos figuratius que són plens de paraules
i que de bell nou em tornaran a xiuxiuejar
mil i una històries,
i a ensenyar-me a fer camí mentre hi hagi camí.

Sorra de contrastos

Bell matí d'estiu
amb cossos nusos sobre un jaç daurat
arrebossats d'olis exòtics,
que van coent -se a foc lent
Infants que aixequen castells en l'aire
i forats per sobreviure
Para-sols que alberguen somnis i quimeres
I a trenc de mar el banzim-banzam
de les onades tranquil·litzadores
Mentre, allà, lluny, en el seu fons insondable,
aigües rabioses per engolir petjades
Raigs de sol sobre la podridura coent-la sense pietat
i el cel blau impàvid contemplant l'escena
És un univers trist, on per la nit neda l'horror
amb esperits errants i sense pàtria
que criden en la furibunda agonia
alguns diuen que és la ira divina

que els ha colpit sense pietat
i on només els escollits per no sé quin Déu
arribaran a trepitjar una sorra de contrastos

Tast de felicitat

Un dia qualsevol van trucar a la porta
Vaig mirar per l'espill
I allí, al replà estava ella, fulgurant
Sempre astora quan arriba tant vigorosa i silent,
vaig obrir
I una explosió d'àtoms
em va fer esclatar el cor de felicitat
Però com els fantasmes esmunyedissos,
ja corria escales avall, i l'eco d'un:
em reca molt haver-vos de deixar
Què podia fer sinó recollir el polsim de les seves petjades
i guardar-lo molt gelosament dins d'una capseta
per nodrir possibles dies de melangia

Animal polític

Què ho fa, doncs, que hi hagi
i hagi hagut polític
que perjudiquen a ulls veients,
que defugen temes reals,
i que saben desfer l'encis en començar a parlar,
parlen d'entelèquies nebuloses,
emboïllades dins d'un vel obscur
Se'ls coneix per ser remugants mentals,
o animal polític poc domesticat,
a qui se'ls demana més acció i menys teoria

Arran del riu es besaven

Arran del riu es besaven
i murmuraven paraules a l'orella,
devien tenir al voltant de catorze anys
Una alenada d'aire fresc va fregar l'entorn
qui pogués tornar..., exclamava un passant
melangiós, i què es deuen dir?
El xiuxiueig a cau d'orella és imperceptible
però les mans delaten passió
i el rictus dels llavis clama al cel
perquè el moment s'aturi
I tanmateix, tot passa, tot s'escola
El temps, jugador àvid, guanya sempre,
i el plaer vaporós s'enfila cap a l'horitzó
Cada instant et devora, el dia declina,
la foscor augmenta i anirà esborrant
lentament la marca dels petons

Accèssit Poema

Lorena Jordana i Carmona

Tu i ell; tu o ell

Tu que de franc poleixes la meva calma,
esculpeixes pau entretant jo m'amarro
al teu tacte tenaç que m'empeny exànime.

Tu que ofereixes tendror sense minuta
rebut estima eixorca, lloant racons
submisos d'ençà tractats com a setí.

Tu al camí encofurnat engendres guspira
vesses benignitat i esbrines anhels
d'arcaic amanyac de zel deficitari.

Ell abrupte i prepotent nodreix sospirs.
Es sent victoriós per saber-se tinent
alhora del meu esguard, les meves pors.

Ell amb orgull encofurnat és qui impulsa
efímera esperança, causant destrets,
sent avar de tot pensament meu; jactant-se.

Ell invicte a entendre ja no arrisca a perdre
i enyorar destorba l'amarratge erigit
que ha fet de cada record grapats de cendra.

Tu perfecte i ell quant defalt.
Si pogués dominar el sentit;
però no trio a qui enyorar
i és ell l'escàs qui impera tot.

Deixa ja que em volatilitzi
envers braços que sí assosseguen.
Amolla el tirany crebantat
que fa que els meus batecs s'hi neguin.

Que es neulegi ja l'esperança
per girar el pom inexplorat;
que vull que tu siguis l'avenir,
que vull que ell sigui el meu pretèrit.

Els poemes de Josefina Obiols i Miquel Martí i Pol amb la música de Natàlia Solà a la Massana

Text i fotos: **M. Teresa Ventura i Guasch**
 Secretària General de l'Associació d'Escriptors del Principat d'Andorra (AEPA)

La Massana va acollir, el 30 de setembre del 2016, la poètica de Josefina Obiols i de Miquel Martí Pol (1929 – 2003) amb la música de Natàlia Solà a... "Interiors"
 Amb el títol... "Interiors" l'espectacle lírico-musical és un muntatge escènic que va tenir com a protagonistes principals a la soprano Jonaina Salvador i el baríton Lluís Sintes acompanyats del pianista Pau Damià Riera, amb la col·laboració com a rapsoda de Lydia Magallon. El recital va comptar també amb la participació de dos ballarins de "l'Escola Líquid Dansa", Pere Vilarubia i Marta Morán que alhora en va realitzar les coreografies.
 El Teatre de les Fontetes, que va acollir l'acte, va resultar un espai intimista per a una nit lírica que va recuperar el recull de poemes musicats per la compositora Natàlia Solà (2001). El Comú de la Massana va organitzar aquesta reposició i l'autora de la proposta n'ha fet una revisió i, juntament amb la poetessa Josefina Obiols, va oferir una nova mirada a la poètica d'Andorra. L'harmoniosa conjunció entre la poesia i la música van generar una vetllada plena de les

reflexions literàries dels diferents autors, encapçalats per Miquel Martí i Pol (1929 - 2003), el poeta que havia dedicat un dels seus poemaris a Andorra a través de l'escriptor Antoni Morell i Mora, amb qui al seu dia, el poeta va compartir espais literaris i culturals. L'any 2010 en el Dia de la Cultura, la pedagoga i compositora Natàlia Solà i Salvà va rebre el premi Àgora Cultural del 2009, conjuntament amb altres guardonats en la

mateixa vetllada, com el pintor Francesc Galobardes i la Comunitat d'Ensenyants del Col·legi de la Sagrada Família. Un reportatge que va recollir la Revista d'Àgora Cultural núm. 15, editada el juliol del 2010. Una nit de cançons musicades sobre poemes d'Andorra, una suggerent proposta que mereix un reconeixement, tant als autors com als intèrprets que inclouen la rapsoda i els dos ballarins.

20 anys del Grup de Folklore 'Casa de Portugal'

El Grup de Folklore 'Casa de Portugal' és una entitat cultural fundada l'1 de maig del 1996 per iniciativa d'un grup de residents portugueses al Principat d'Andorra. Des de llavors el grup ha encetat una gran activitat d'afirmació de la cultura tradicional lusitana alhora que ha portat el nom del Principat d'Andorra a diferents països que ha visitat durant més de dues dècades de cultura i amistat.

amb els cants tradicionals alentejanos, patrimoni immaterial de la Unesco. El mateix dia, el vestíbul del Centre Cultural la Llacuna va acollir la inauguració de l'exposició fotogràfica Mosaics d'una cultura, recull fotogràfic dels membres del Grup de Folklore 'Casa de Portugal', que van reproduir l'activitat quotidiana del poble lusità a inicis del segle XX als indrets més emblemàtics del Principat.

El mes de gener el cant de les Janeiras va envair els carrers del Principat per desè any consecutiu, de porta en porta com mana la tradició, desitjant un bon any. La catedral de Santa Maria d'Urgell i molt especialment l'arquebisbe Joan-Enric Vives es van afegir, des del 2010, a rebre el cant de les Janeiras. Coincidint amb la data de celebració del vintè aniversari, els membres del grup van organitzar el dissabte 30 d'abril, per primer cop, un concert musical que va aplegar el grup resident Euphòria i el cantant portuguès Mike da Gaita i la seva banda. Amb el patrocini de l'empresa Nova Constructora, la festa va ser tot un èxit i la sala del Complex Sociocultural d'Encamp va penjar el cartell d'entrades exhaurides.

L'endemà, diumenge 1 de maig a la tarda, es va celebrar el festival de folklore Danses del Món, una trobada cultural que va aplegar a la sala del Prat del Roure a Escaldes-Engordany les danses tradicionals de Mèxic, França, Perú, Portugal i el Principat d'Andorra. Un esdeveniment que va rebre elogis per part de les personalitats assistents i dels grups participants.

Integrat en la Capitalitat Iberoamericana de la Cultura per part d'Andorra la Vella, la tercera edició del Feirão va recrear el 2 de juliol un mercat tradicional a la plaça Guillemó, enguany amb una participació de luxe, el Grup Coral i Etnogràfic de la Casa do Povo de Serpa, Portugal, que es van desplaçar a Andorra per amenitzar el Feirão

Amb l'objectiu de premiar l'esforç, el treball i la dedicació dels membres del grup, a inicis de setembre el grup va viatjar a Mallorca, on va ser rebut per l'agrupació Aires d'Andratx, i va participar en dues representacions de folklore, el dia 9 a s'Arracó i el 10 a Llubí. L'intercanvi cultural va ser fruit d'un intercanvi escolar entre alumnes de l'Escola Andorrana d'Encamp i l'Institut Salvador Porcell d'Andratx que es van conèixer i van descobrir que compartien l'afició per les danses tradicionals.

La Fira d'Andorra la Vella, realitzada a final d'octubre, va poder gaudir enguany dels productes gastronòmics i del folklore tradicional portuguès amb l'estand que el grup va muntar a la Fira d'Associacions. Els vins, els dolços típics i els productes amb bacallà van fer les delícies de les persones que van visitar l'estand i les danses i cançons tradicionals van motivar una gran afluència de públic.

A banda d'aquestes iniciatives, el Grup de Folklore 'Casa de Portugal' va portar la música i la dansa a l'escola bressol Dames de Meritxell i a la residència El Cedre, i va participar el 9 de juliol a la festa d'aniversari de l'Associació de Portuguesos del Pas de la Casa.

Les col·laboracions amb el Comú d'Andorra la Vella són freqüents, com és el cas de la Diada de la diversitat cultural, a final de maig, i la participació, al desembre, al Poblet de Nadal, festivitat que tanca un any ple de celebracions i germanor.

L'any 2016 ha estat especialment festiu, ja que la col·lectivitat ha celebrat vint anys d'existència, motiu pel qual ha organitzat i participat en un conjunt d'esdeveniments culturals tant a dins com a fora de les valls d'Andorra.

Presentació de la revista Àgora número 28

17 de febrer del 2016, a la llibreria La Puça. Conté un reportatge del Dia de la Cultura i el lliurament dels premis Àgora 2014 a Mercè Bonell, Nemesi Marquès i Jean-Yves Caullet, i homenatges a l'escriptor Lluís Capdevila i al pintor Jacint Saumell, junt amb les seccions habituals. Ha estat editada amb el suport del ministeri de Cultura i del Comú d'Andorra la Vella.

L'acte de presentació va anar a càrrec de l'artista Sergi Mas, que havia conegut personalment als dos homenatjats, i de Teresa Cabanes, presidenta del Centre de la Cultura Catalana. Tot el públic present va corejar el tema Pirineus de la sarsuela Cançó d'amor i de guerra, amb llibret de Capdevila.

Sergi Mas i Teresa Cabanes, presidenta del Centre de la Cultura Catalana secretariat Àgora Cultural 2015

Sant Jordi

Presentació del gravat calcogràfic 2016 a la Galeria d'Art Pilar Riberaigua la posobra de Sant Jordi. Albert Samarra i l'artista Neus Mola

El drac i les lletres

Per Neus Mola i Obiols

Des de segles els dracs són éssers monstruosos sorgits de la nostra imaginació, ens han acompanyat en llegendes, contes, històries i són presents en totes les cultures com a mostra del nostre inconscient més obscur, que representa, a Occident, les forces del mal.

I el drac de la llegenda de Sant Jordi també és un monstre malèfic que oprimeix tot un poble en menjar-se'n els seus queviures i que pretén menjar-se la princesa. Però el drac que represento en aquest gravat està ben lluny de perpetrar actes immunds i malvats, sinó que vol representar simbòlicament l'acte de la creació, en aquest cas el literari. És un drac farcit de lletres i la seva cua és una ploma estilogràfica que convida a escriure contes, relats i poesia, és un drac que inspira l'art de l'escriptura. Per això el drac està inscrit dins un full de llibreta que esbossa un garbuix de lletres que esdevindran paraules i les paraules narraran relats que ompliran llibres...

La 'R' que destaca entre el núvol de lletres fa menció i referència a la rosa de Sant Jordi, símbol emblemàtic de la diada, aquella rosa que sorgeix de la sang vessada pel monstre. I la mirada còmplice del drac ens fa participants d'aquest joc literari per ser-ne creadors o lectors.

Josep Puig, Lourdes López i Marta Gangonells, de la Coral Casamanya

Antoni Pol, Mònica Lusilla i la seva filla i Lourdes López a la parada

Neus Mola dedicant les reproduccions del gravat, amb Àngels Mach (SAC), Xavi Escribano (CCC) i Lourdes López (ICOM i CC)

Albert Samarra mostrant el gravat original amb Neus Mola i Carme Tintoré

Observant el gravat obtingut amb la placa metàl·lica de coure amb les incisions on la tinta reproduceix el dibuix en el procés d'estampació

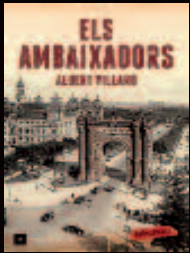
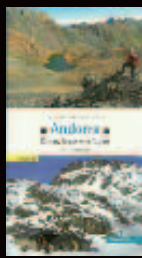
Canvi de secretariat 2016

El 17 de febrer del 2016 es va produir el relleu de secretariat del Centre de la Cultura Catalana (2015) a Fallaies d'Andorra la Vella. Es va donar de baixa les associacions Promodansa i Musicàlia, i van entrar a la plataforma ICOM-Andorra i Coral Casamanya.

D'esquerra a dreta: Àngels Mach, Eva Gómez, Anna Riberaigua, Lourdes López, Teresa Ventura, Santi Sánchez, Antoni Pol i Albert Roig

Publicacions 2015

per Llibreria La Puça

Publicacions de les entitats

2017

Gener

Presentacions literàries, al llarg de l'any (CCC)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Taller d'Espectura Creativa per a joves i adults (AEPA)
Concerts, sessions musicals i conferències, al llarg de l'any (Imcav)
L'autor i la seva obra: Susana Ginesta, dia 19 a la cafeteria del Centre Cultural la Llacuna (AEPA)
Estrena del curtmetratge Sergi Mas, dia 24 al Teatre Comunal (SAC)
Visita de la tradició de les "Janeiras" durant el mes de gener per part del Grup de Folklore 'Casa de Portugal' (GFPC)

Febrer

Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Inici del 33è Cicle de conferències de divulgació científica 2017, mensual (SAC)
Sessió: Inicis i trajectòria de l'esquí a Andorra en col·laboració amb l'Esquí Club Andorra, dia 3 (VCA)
L'autor i la seva obra: Joan Peruga, dia 16 (AEPA)
Actuacions musicals al llarg de l'any (ASMA)
Nova edició del Premi Carles Sabater (CCC)
Còctel literari amb Quim Ponsa, dia 25 al Centre Comercial Illa Carlemany (CCC)
Presentació de la revista *Àgora Cultural* núm. 29 (Àgora Cultural)

Març

Còctel literari amb Txema Díaz i Xavi Casals, dia 1 al Rebost Ibèric de l'illa Carlemany (CCC)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Diada del Palau de Gel a Canillo, dia 4 (CA)
Còctel literari amb Mathew Tree, dia 7 a la biblioteca d'Escaldes-Engordany (CCC)
Còctel literari amb Rafel Nadal, dia 9 a la biblioteca d'Escaldes-Engordany (CCC)
Sessió: Història de l'hoteleria andorrana en col·laboració amb la Sra. Ludmilla Lacueva (VCA)
L'autor i la seva obra: Robert Pastor, dia 15 (AEPA)
Diada d'inici de temporada a Santpedor, dia 19 (CA)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, dies 21 i 22 a les 18 h i 19,15 h (Imcav)
X Setmana Cultural 2017 Institut de Música, dies 27 a 30 (Imcav)

Abril

Sortides naturalistes al llarg de l'any (ADN)
Diada de la neu a Pal, dia 2 (CA)
Presentació del Recull de conferències 2014/ 8ns Debats de recerca, dia 5 (SAC)
Sessió de cineclub els dimecres (CCVA)
Aniversari del Bateig a Andorra la Vella, dia 9 (CA)
Sessió: Andorra durant la Segona Guerra Mundial. Projectió d'un documental. En col·laboració amb el Comú de La Massana (VCA)
5è Andorra Sax Fest, dies 15 al 22 (Imcav)
L'autor i la seva obra: Manuel Montobbio, dia 20 (AEPA)
La Massana Còmic 21a edició, del dia 21 al 23 a la Closeta (L'ARCA)
Diada del bàsquet, al partit Morabanc-Fuenlabrada, dia 22 (CA)
Lliurament de premis del concurs Martí i Pol de poesia (Govern)
Celebració de la diada de Sant Jordi, dia 23 (Àgora Cultural)
Audicions musicals per alumnes de l'Institut de Música, dia 23 a la glorieta de la plaça del Poble (Imcav)
Cercavila de castells d'Escaldes a Andorra la Vella, dia 23 (CA)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, dies 24 i 27 a les 18 h i 19,15 h (Imcav)

Maig

6è Festival de folklore ibèric – Principat d'Andorra, en motiu del 21è aniversari del Grup de Folklore 'Casa de Portugal', dia 2 al Prat del Roure d'Escaldes-Engordany (GFPC)

Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Concert Orfeó Andorrà amb la coral L'Espiga de Cubelles i la coral Terpsicore de Valls, dia 6 a les 20,15h a Sant Esteve d'Andorra la Vella (OA)
Diada de germanor a Tarragona, dia 7 (CA)
Setmana de la creativitat, dies 8 al 14 (Imcav)
Concert dels alumnes de sensibilització musical, tallers i preparatori de l'IM, a l'auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella, dia 11, a les 18 h (Imcav)
L'autor i la seva obra: Marta Déu, dia 18 (AEPA)
Concert Dia de la Diversitat Cultural, dia 20 (OA) (GFPC)
Actuació a la festa de la Diversitat Cultural a Andorra la Vella, dia 20 (CA)
Actuació a Andoflora, a la Massana, dia 20 (CA)
47ns Jocs Florals juvenils i 35ns Jocs Florals infantils (CALL)
Concert de Primavera, JONCA i escoles de música del Principat d'Andorra, dia 21 a l'Auditori Nacional d'Andorra a Ordino a les 12 h (Imcav)
Dia de la Cultura i lliurament de premis Àgora Cultural 2016, dia 24 al vestíbul del nou edifici del Consell General (Àgora Cultural)
Concert pel 261è aniversari del naixement de Mozart (AM)
XII Setmana de les matemàtiques (GAM)
Jornades de cuina catalana (CCC)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, dies 22 i 23 a les 18 h i 19,15 h (Imcav)
Aplec coral de les terres de Lleida i Andorra a la Massana diumenge 28 de maig (OA)
11s Debats de recerca sobre psicologia, dies 31 i 1 (SAC)

Juny

Trobada internacional castellera a París, dies 3-4-5 (CA)
Recerca de l'argolla de Fontargent a la vall d'Incles per a l'elecció del fallaire major (AFAV)
Taller de construcció de falles, emmarcat en els actes de la Festa major del Puial (AFAV)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
L'autor i la seva obra: Iñaki Rubio, dia 15 (AEPA)
Diada dels Pirineus, dies 17 i 18 (CA)
Dia de la Música (ASMA)
Concert de fi de curs de l'Institut de Música, dia 22 a l'auditori del Centre de Congressos d'Andorra la Vella a les 19 h (Imcav)
Taller de falles tradicionals a la Comella (AFAV)
Flama del Canigó, dia 23 (CCC)
Cremada de falles de Sant Joan, dia 23 (AFAV)

Juliol

4rt Mercat tradicional "O Feirão" a càrrec del Grup de Folklore 'Casa de Portugal', dia 1 a la Plaça Guillem d'Andorra la Vella (GFPC)
Actuació a la festa major d'Abrera, dia 2 (CA)
Curs de fauna salvatge (ADN)
Actuació al Roser de la Massana, dia 9 (CA)
L'autor i la seva obra: Josefina Obiols, dia 20 (AEPA)
Presentació del llibre *El canvi climàtic i Andorra. 29a Diada Andorrana a l'UCE de Prada de Conflent* (SAC)

Agost

Actuació a la festa major d'Andorra la Vella, dia 5 (CA)
Observació de fauna (ADN)
XVIII Cicle internacional d'orgue del Principat d'Andorra (Aova)
30a Diada Andorrana a l'UCE de Prada de Conflent, a Prada, dia 19 (SAC)

Concerts dels guanyadors del premi Carles Sabater (CCC)
Actuació a la festa major de la Seu d'Urgell, dia 26 (CA)

Setembre

Actuació a l'Aplec sardanista d'Encamp, dia 2 (CA)
XXXIV Universitat d'Estiu (Govern)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Diada dels Castellans de les Roquetes, a Sant Pere de Ribes, dia 16 (CA)
L'autor i la seva obra: Ludmilla Lacueva, dia 21 (AEPA)
Diada amb els Minyons i els Pallagos, a Terrassa, dia 30 (CA)

Octubre

Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
Diada de Tardor a Castelldefels, dia 8 (CA)
Còctels literaris (CCC)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música, al Centre Cultural la Llacuna (Imcav)
Concert de tardor de l'Orfeó Andorrà amb la Coral Polifònica Santa Cecília de Coristano (La Corunya), església de Sant Esteve a les 20,15h (OA)
L'autor i la seva obra: David Gàvez, dia 19 (AEPA)
Actuació a la Fira d'Andorra la Vella, dia 21 (CA)
14es Trobades Culturals Pirinenques, a Santa Llocaia a l'Alta Cerdanya, dia 28 (SAC)
Actuació a les Vigílies de Sant Narcís a Girona, dia 28 (CA)

Novembre

Sortida naturalista de tardor (ADN)
Còctels literaris (CCC)
XXIII Premis Arts Andorra (CALL)
Sessió de cineclub, els dimecres (CCVA)
40a Nit Literària Andorrana, a Encamp (CALL)
Sessions musicals a càrrec d'alumnes de l'Institut de Música (Imcav)
Diada de la Colla Jove de Castellans de Barcelona, dia 12 a Barcelona (CA)
L'autor i la seva obra: Manel Gibert, dia 16 (AEPA)
Diada dels Castellans d'Andorra, dia 19 a Escaldes-Engordany (CA)
Presentació del llibre: *Art i història al Pirineu, 13es Trobades Culturals Pirinenques* (SAC)
Concert tradicional de Santa Cecília a l'Auditori Nacional. ONCA, JONCA, Institut de Música del Comú d'Andorra la Vella, Escola de Música Harmonia, Escola de Música d'Escaldes-Engordany i Espai de Música Moderna (Imcav) (ASMA)

William Danjon i Dieudonné

Montserrat Palau i Martí

Albert Puigoriol i Lladó